

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного управління

Пилявська Альона Людвигівна
(прізвище, ім'я, по батькові студента в називному відмінку)

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра**

на тему: **«МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ»**

Група ТУбз-8-24М1ПУА(2,0здс)

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

*Дипломна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

_____

(підпис)

Пилявська А. Л.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

д.ф.н., професор

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

_____

(підпис)

Стадник М. М.

(прізвище та ініціали)

Допущено до захисту перед ЕК

Завідувач кафедри

(посада, науковий ступінь,
вчене звання)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

Київ 2026р.

З М І С Т

ВСТУП.....	3
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	6
1.1. Сутність та складові елементи соціальної інфраструктури.....	6
1.2. Функції і класифікація соціальної інфраструктури.....	20
1.3. Особливості управління розвитком соціальної інфраструктури території на місцевому рівні.....	28
1.4. Фактори розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні.....	31
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	38
2.1. Система органів управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні, їх функції.....	38
2.2. Механізм правового регулювання та контролю соціальної інфраструктури на місцевому рівні.....	46
2.3. Оцінка ефективності механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні.....	54
Висновки до розділу 2.....	71
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	73
3.1. Зарубіжний досвід формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні.....	73
3.2. Оптимізація управління розвитком соціальної інфраструктури на місцевому рівні в умовах реформування системи місцевого самоврядування.....	85
Висновки до розділу 3.....	102
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні зумовлена необхідністю забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку територій в умовах зростання регіональних диспропорцій. Соціальна інфраструктура відіграє ключову роль у підвищенні якості життя населення, доступності базових послуг та формуванні сприятливого середовища для розвитку людського потенціалу. Водночас у багатьох територіальних громадах спостерігається нерівномірність у її розвитку, що призводить до поглиблення соціальної нерівності та зниження ефективності управлінських рішень на місцевому рівні.

Посилення процесів децентралізації в Україні актуалізує потребу у вдосконаленні інструментів управління соціальною інфраструктурою та підвищенні ефективності її функціонування. Відсутність цілісних підходів до формування та розвитку інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах обмежує можливості їх сталого розвитку. У цьому контексті наукове обґрунтування та вдосконалення відповідних механізмів є важливим завданням, спрямованим на підвищення якості управління на місцевому рівні та забезпечення соціальної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження процесів прийняття рішень у сфері публічного управління здійснили такі науковці, як Д. Істон, К. Гуд, Ч. Ліндблом, Дж. Марч, Е. Остром, Б. Пітерс, Ж. П'єр, П. Сабатьє, Г. Саймон, М. Вебер та ін.

Попри значний обсяг наукових напрацювань, присвячених аналізу механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні, низка теоретичних і практичних питань і досі залишається недостатньо вирішеною. Саме це зумовило вибір теми дослідження.

Метою роботи є розроблення теоретико-методичних положень щодо вдосконалення механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні в Україні.

Для досягнення визначеної мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити сутність та складові елементи соціальної інфраструктури;
- розкрити функції і класифікація соціальної інфраструктури;
- з'ясувати особливості управління розвитком соціальної інфраструктури території на місцевому рівні;
- визначити фактори розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні;
- охарактеризувати систему органів управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні, їх функції;
- дослідити механізм правового регулювання та контролю соціальної інфраструктури на місцевому рівні;
- оцінити ефективність механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні;
- дослідити зарубіжний досвід формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні
- запропонувати напрями оптимізації управління розвитком соціальної інфраструктури на місцевому рівні в умовах реформування системи місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження виступають механізми формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних положень, що розкривають особливості функціонування та вдосконалення цих механізмів.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є діалектичний підхід до аналізу проблем формування та розвитку соціальної

інфраструктури на місцевому рівні. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Під час вивчення категорії «соціальна інфраструктура» застосовано історичний та системний підходи, що дало змогу простежити її еволюцію та структуру. Дослідження механізмів її формування та розвитку в Україні здійснено із використанням методів індукції та дедукції. Метод порівняння застосовано для зіставлення практик прийняття управлінських рішень в органах публічної влади України та зарубіжних країн. На основі аналізу й синтезу сформульовано пропозиції щодо вдосконалення механізмів розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних авторів, матеріали міжнародних наукових конференцій, нормативно-правові акти та договори, публікації у фахових періодичних виданнях, а також офіційні електронні ресурси глобальної інформаційної мережі Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перелік використаних джерел налічує 100 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

1.1. Сутність та складові елементи соціальної інфраструктури

Людина від моменту народження і протягом усього життя постійно взаємодіє з власними потребами, хоча далеко не завжди усвідомлює, що саме їх виникнення та задоволення формують значну частину її життєдіяльності. Потреби можуть бути як традиційними й усталеними, так і новими, що виникають під впливом суспільного розвитку, науково-технічного прогресу та трансформації соціального середовища. У процесі історичної еволюції людства способи задоволення потреб безперервно вдосконалювалися, набуваючи вищого якісного рівня та охоплюючи дедалі ширше коло споживачів матеріальних і нематеріальних благ.

Зокрема, найдавнішими засобами передачі інформації були сигнальні багаття та димові сигнали, які використовувалися для швидкого оповіщення на значних відстанях. У період Середньовіччя розвиток комунікаційних процесів сприяв поширенню прапорної сигналізації у морській справі, застосуванню поштових голубів, а також використанню піших посланців для передачі повідомлень між населеними пунктами та державами.

Подальший технологічний розвиток привів до створення першого оптичного телеграфа у 1794 році. Водночас наприкінці ХХ століття значного поширення набули сучасні засоби зв'язку, серед яких особливе місце посіли мережа Інтернет, мобільний і супутниковий зв'язок. Вони продовжують активно модернізуватися й нині, забезпечуючи задоволення різноманітних людських потреб, зокрема у сфері безпеки, отримання інформації, освіти, естетичного розвитку, міжособистісної комунікації та соціальної взаємодії.

Усі зазначені та інші об'єкти тривалого використання, створені в результаті людської діяльності для забезпечення особистих і суспільних

потреб, у сучасних умовах розглядаються як складові глобальної інфраструктури. Саме вони формують матеріальну та організаційну основу функціонування суспільства, економіки й різних сфер життєдіяльності.

Термін «інфраструктура» походить з англійської мови («*infrastructure*») і буквально трактується як «основа» або «фундамент». У сучасному науковому розумінні під інфраструктурою розуміють сукупність взаємопов'язаних об'єктів, елементів та систем, які забезпечують необхідні умови для стабільного та ефективного функціонування більш складної соціально-економічної системи.

У міжнародному науковому дискурсі поняття «інфраструктура» набуло поширення наприкінці 1940-х років. Первинно цей термін використовувався для позначення комплексу допоміжних споруд і систем, необхідних для забезпечення ефективної взаємодії різних родів військ. У сферу економічної науки поняття було введене у 1955 році американським економістом А. Гіршманом, який трактував інфраструктуру як сукупність умов і базових елементів, що створюють передумови для розвитку приватного підприємництва у провідних секторах економіки та забезпечують задоволення потреб населення [9].

Попри тривале використання цього поняття у науковій літературі, сьогодні відсутнє єдине універсальне трактування його змісту. Це пояснюється тим, що термін «інфраструктура» застосовується щодо різних рівнів економічної системи: макрорівня, мезорівня, який охоплює регіони, а також мікрорівня, пов'язаного з діяльністю окремих організацій і підприємств. Крім того, на кожному із зазначених рівнів дослідники виокремлюють різні структурні компоненти інфраструктури, що також ускладнює формування єдиного підходу до її визначення.

На рівні національної економіки найчастіше розглядають виробничу, соціальну та ринкову інфраструктури. Подібний підхід застосовується і в межах регіонального аналізу, де зазначені складові забезпечують функціонування економічної та соціальної системи окремих територій.

Виробнича інфраструктура зазвичай трактується як сукупність інституційних одиниць реального сектору економіки, діяльність яких спрямована на забезпечення стабільного функціонування матеріального виробництва в державі або конкретному регіоні. До її структури належать об'єкти транспортної системи, засоби зв'язку й телекомунікацій, дорожнє господарство, енергетичні мережі, логістичні комплекси та інші елементи, що створюють необхідні умови для здійснення виробничих процесів і економічної взаємодії.

Характерною рисою виробничої інфраструктури є те, що об'єкти, які входять до її складу, формують вагомую частку валового внутрішнього продукту держави або окремого регіону. Саме функціонування виробничої інфраструктури створює необхідні умови для безперервності економічних процесів, розвитку промисловості, транспорту, енергетики та інших галузей матеріального виробництва.

Іншим важливим елементом інфраструктурної системи є соціальна інфраструктура, основне призначення якої полягає у забезпеченні належних умов життєдіяльності населення на території проживання - як у межах держави, так і окремих регіонів. Вона охоплює сферу житлово-комунального господарства, пасажирські перевезення, заклади охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури і спорту, а також інші соціально орієнтовані комплекси, діяльність яких спрямована на задоволення суспільних потреб і підвищення якості життя населення.

Третьою складовою інфраструктурної системи виступає ринкова інфраструктура, об'єкти якої забезпечують ефективне функціонування товарних, фінансових, фондових та інших ринків як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. До цієї групи належать підприємства оптової й роздрібною торгівлі, біржі, комерційні банки, страхові установи, інвестиційні фонди, кредитні організації та інші інституції, що забезпечують рух товарів, послуг, капіталу й фінансових ресурсів.

Дослідниця Л. Безтелесна [6], поряд із виробничою та соціальною інфраструктурою, виокремлює також природно-екологічну інфраструктуру. До її складу належать об'єкти природокористування, а також підприємства та інженерні споруди, діяльність яких пов'язана з утилізацією, переробкою та знешкодженням відходів виробничої і побутової діяльності людини.

Водночас елементи ринкової інфраструктури забезпечують обслуговування всіх видів виробничо-господарської, соціальної та природоохоронної діяльності, організовуючи процеси товарно-грошового обігу між суб'єктами економічних відносин. Регулювання організаційних, економічних і фінансових взаємозв'язків між різними складовими інфраструктури на державному та регіональному рівнях здійснюється органами державної влади, що забезпечує узгоджене функціонування відповідних систем і комплексів.

Інструменти державного регулювання функціонування різних складових інфраструктури характеризуються значною різноманітністю та залежать від рівня управління й специфіки відповідної сфери. На макроекономічному рівні до основних механізмів державного впливу належать митне регулювання, реалізація антимонопольної політики, податкове регулювання через систему податків і зборів, бюджетне фінансування, а також підтримка інфраструктурних проєктів у межах державних цільових програм та стратегій розвитку.

На регіональному рівні, який охоплює діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, система регулювання інфраструктурного розвитку також включає широкий спектр інструментів. Серед них важливе місце займають фінансування з місцевих бюджетів, установлення регіональних податків і зборів, надання земельних ділянок для спорудження інфраструктурних об'єктів, а також розроблення й реалізація програм соціально-економічного розвитку територій. Такі заходи спрямовані на створення належних умов для функціонування господарського комплексу та підвищення рівня життя населення.

На мікрорівні поняття інфраструктури застосовується щодо окремих підприємств та організацій. У цьому випадку до інфраструктурних об'єктів належать їдальні, медичні пункти, бази відпочинку, заклади культури та інші соціально-побутові комплекси, які перебувають у власності підприємств. Незважаючи на те, що у 1990-х роках значна частина таких об'єктів була виведена з балансу підприємств через складне фінансове становище та високі витрати на їх утримання, великі компанії й сьогодні нерідко зберігають розвинену систему соціальної інфраструктури для забезпечення потреб працівників.

Упродовж останніх років увага держави до проблем розвитку соціальної інфраструктури регіонів суттєво посилилася. Це пов'язано з тим, що в період трансформації економічної системи значна частина об'єктів соціального призначення опинилася у кризовому стані або припинила своє існування. У сучасних умовах домінування приватної форми власності стан соціальної інфраструктури значною мірою залежить саме від державної підтримки та регулювання. На відміну від виробничої та ринкової інфраструктур, фінансування яких часто забезпечується приватним капіталом, основним джерелом утримання та розвитку соціальних об'єктів на державному й регіональному рівнях залишаються бюджетні кошти.

Варто підкреслити, що в умовах соціалістичної економічної системи значна частина соціальних послуг надавалася населенню безоплатно за рахунок суспільних фондів споживання. За рахунок державного фінансування забезпечувалися потреби громадян у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального обслуговування та інших соціально важливих послуг, що формувало відповідний рівень соціального забезпечення населення.

У постперебудовний період в Україні сформувалася система змішаного фінансування соціальної інфраструктури регіонів. Її особливістю стало поєднання бюджетних ресурсів із коштами приватних інвесторів, населення, благодійних організацій та інших недержавних джерел. При цьому об'єкти,

що мають загальнодержавне значення, переважно утримуються та розвиваються за рахунок державного фінансування.

Разом із тим кількість таких об'єктів є обмеженою, тому основне навантаження щодо забезпечення належного функціонування соціальної інфраструктури покладається на органи місцевого самоврядування та регіональні органи влади. Саме вони в межах своїх повноважень відповідають за вирішення питань місцевого значення, пов'язаних із утриманням та розвитком закладів соціальної сфери, забезпеченням населення необхідними послугами та підтриманням належного рівня життєдіяльності територіальних громад.

Переважна частина фундаментальних досліджень, присвячених теоретичним аспектам функціонування соціальної інфраструктури в Україні, була опублікована у 1970–1980-х роках. Саме в цей період поняття «соціальна інфраструктура» почало активно використовуватися у вітчизняній економічній науці та науковій літературі.

Аналіз сучасних підходів до трактування змісту терміна «соціальна інфраструктура» свідчить про наявність спільних базових елементів у більшості визначень. Зокрема, вони охоплюють сукупність інфраструктурних об'єктів, умови їх створення та функціонування, а також забезпечення відповідного рівня якості життя населення на певній території. Таким чином, соціальна інфраструктура розглядається не лише як комплекс установ і організацій, а й як важливий чинник соціального розвитку та добробуту суспільства.

Серед науковців існують різні підходи до визначення структури соціальної інфраструктури та виокремлення її основних підсистем. На нашу думку, значна частина таких розбіжностей пояснюється недостатнім розмежуванням понять «соціальна сфера» та «соціальна інфраструктура», які нерідко використовуються як тотожні, хоча мають різний зміст і функціональне призначення.

Так, М. Долішній і В. Куценко розглядають соціальну інфраструктуру як сукупність об'єктів та установ, діяльність яких спрямована на забезпечення життєдіяльності населення. Зокрема, до її складу вони відносять заклади науки, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, загальної та професійної освіти, фізичної культури і спорту, а також підприємства торгівлі, побутового обслуговування, житлово-комунального господарства та природоохоронного призначення. Особливу увагу дослідники приділяють взаємозв'язку розвитку цих галузей із процесами відтворення та розвитку трудового потенціалу суспільства.

Інші науковці, зокрема О. Новікова, трактують соціальну інфраструктуру значно ширше, включаючи до неї всі об'єкти, які створюють необхідні умови для продуктивної праці людини, її всебічного розвитку та соціальної активності. Крім того, до структури соціальної інфраструктури відносяться елементи, що забезпечують умови для громадської та суспільно-політичної діяльності, міжособистісної комунікації, культурного розвитку та охорони навколишнього середовища [7].

У зарубіжних дослідженнях, зокрема у працях [10, 11], до соціальної інфраструктури зараховують широкий спектр об'єктів соціального призначення, серед яких медичні центри, лікарні, заклади освіти, виправні установи, бібліотеки, парки, дитячі та спортивні майданчики, служби пожежної безпеки, швидкої медичної допомоги, клуби, місця поховання та інші установи, діяльність яких спрямована на забезпечення суспільних потреб і підтримання належного рівня якості життя населення.

Такі дослідники, як І. Бистряков, Н. Верхоглядова та Л. Чернюк, аналізують соціальну інфраструктуру переважно з позицій її галузевої структури. Зокрема, І. Бистряков [8] пропонує поділ соціальної інфраструктури на соціально-економічну та побутову складові. До соціально-економічної інфраструктури він відносить галузі, що беруть участь у формуванні та розвитку людського капіталу і робочої сили, зокрема освіту, охорону здоров'я та культуру. Побутова інфраструктура, у свою чергу,

охоплює галузі, які забезпечують повсякденні умови життєдіяльності населення, включаючи житлово-комунальне господарство, роздрібну торгівлю, транспорт і зв'язок у частині задоволення особистих потреб громадян.

Окрім виокремлення галузей соціальної інфраструктури, О. Амоша також акцентує увагу на видах діяльності, що забезпечують соціальний розвиток суспільства [4]. Дослідник пропонує поділяти їх на кілька основних груп.

До першої групи належать галузі, функцією яких є виховання, освіта населення та відтворення кваліфікованих трудових ресурсів. Сюди відносять систему освіти, охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт, культуру, мистецтво, а також засоби масової інформації, які формують інтелектуальний та духовний потенціал суспільства.

Друга група охоплює сфери діяльності, спрямовані на задоволення повсякденних потреб людини та забезпечення належних умов життя. До неї зараховують житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, роздрібну торгівлю, громадське харчування, пасажирський транспорт, зв'язок у сфері обслуговування населення, кредитно-фінансові послуги, державне страхування, а також діяльність, пов'язану з охороною та відновленням природного середовища.

Третю групу становлять види діяльності, що виконують регулятивну функцію у соціально-економічних процесах. До них належать державне управління, наукова діяльність і наукове обслуговування, соціальне забезпечення, а також функціонування громадських організацій та інших інституцій суспільного регулювання.

Інший підхід до трактування змісту соціальної інфраструктури запропонований В. Геєцем, який розглядає її як багатокomпонентну систему [1]. На його думку, до структури соціальної інфраструктури входять:

1. Сфера розподілу та обміну, що охоплює торгівлю, кредитно-фінансову діяльність і страхування.

2. Сфера споживчих послуг, до якої належать житлове й комунальне господарство, побутове обслуговування, пасажирський транспорт та зв'язок у частині обслуговування населення.

3. Сфера охорони здоров'я населення, що включає медичне обслуговування, санаторно-курортну діяльність, організацію відпочинку, соціальне забезпечення та суспільне утримання громадян.

4. Сфера формування суспільної свідомості та наукового світогляду населення, до якої відносять освіту, підготовку кадрів, культуру, мистецтво та релігійні інституції.

5. Сфера управління та забезпечення громадського порядку, що охоплює органи державного управління, діяльність громадських організацій, оборонних структур і правоохоронних органів.

Поняття «соціальна інфраструктура» також широко використовується в офіційних нормативно-правових актах. Згідно з чинними документами, до її складу зараховують об'єкти освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, а також заклади культури та мистецтва, діяльність яких спрямована на забезпечення соціальних потреб населення та підтримання належного рівня суспільного розвитку.

У більш ранньому Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» визначалися соціальні нормативи та стандарти для таких сфер, як культура, охорона здоров'я, засоби масової інформації, зокрема телебачення і радіомовлення, фізична культура та спорт, а також соціальний захист населення.

Водночас варто зазначити, що перелік складових соціальної інфраструктури, закріплений у нормативно-правових документах, є значно вужчим порівняно з підходами, представленими у наукових дослідженнях. У працях учених соціальна інфраструктура часто трактується значно ширше та включає більшу кількість елементів і сфер суспільної діяльності.

Загалом у сучасній науковій літературі спостерігаються не лише відмінності у визначенні складових соціальної інфраструктури, а й

використання різних за змістом категорій, зокрема таких, як «об'єкти», «галузі» та «види діяльності». Це свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування сутності соціальної інфраструктури та її структурних компонентів.

На нашу думку, причини таких розбіжностей пов'язані насамперед із двома чинниками. По-перше, досить часто відбувається ототожнення понять «соціальна інфраструктура» та «соціальна сфера», хоча вони не є тотожними за своїм змістом. По-друге, суттєвий вплив має тривала еволюція соціальної інфраструктури, яка відбувалася у світовому масштабі протягом останніх кількох століть і супроводжувалася розширенням її функцій та структурних елементів.

Поняття «сфера» упродовж тривалого часу активно використовувалося в історії економічної та філософської думки. Ще античні мислителі виокремлювали різні сфери буття та суспільного життя. Зокрема, Арістотель звертав увагу на існування матеріального та духовного вимірів людського існування. У подальшому ідея поділу суспільного життя на окремі сфери отримала розвиток у європейській філософській традиції. Так, П. Тейяр де Шарден обґрунтовував значення інтелектуальної складової розвитку суспільства та людської цивілізації.

Подальший розвиток цих ідей знайшов відображення у працях В. Вернадського, який, поєднавши концепції біосфери та інтелектуального розвитку людства, сформулював поняття ноосфери як сфери взаємодії природи й людського розуму.

У політичній економії концепція сфер суспільного життя набула системного характеру у працях М. Вебера та інших представників соціально-економічної думки, які розглядали суспільство як сукупність взаємопов'язаних економічних, політичних, соціальних і духовних процесів [3].

Сучасні економічні словники трактують соціальну сферу як сукупність галузей, підприємств, установ та організацій, діяльність яких безпосередньо

впливає на умови життя населення, рівень добробуту, споживання та соціального забезпечення громадян [6].

Т. Мельник пропонує більш широке трактування поняття соціальної сфери, визначаючи її як особливий сегмент суспільного життя, що охоплює економічні, політичні, культурні та ідеологічні процеси, пов'язані із забезпеченням людських потреб та інтересів, а також діяльність державних і недержавних інституцій щодо створення належних умов життєдіяльності населення відповідно до встановлених соціальних стандартів [3].

Наведені підходи дають підстави стверджувати, що соціальна інфраструктура є складовою соціальної сфери та виступає матеріальною основою реалізації соціальних функцій держави. Саме через систему соціальної інфраструктури забезпечується надання населенню необхідних послуг, підтримання належного рівня життя та задоволення основних суспільних потреб.

У зв'язку з цим соціальну сферу доцільно розглядати як цілісну систему, що включає керуючу та керовану підсистеми. Керуюча підсистема представлена органами державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють регулювання, планування та контроль у соціальній сфері. Керовану підсистему формують об'єкти соціальної інфраструктури, через які безпосередньо реалізуються соціальні послуги та забезпечуються потреби населення.

Таке розмежування має важливе практичне значення, оскільки дає змогу чіткіше визначити особливості фінансування соціальної інфраструктури, виокремити поточні та капітальні витрати на її утримання й розвиток, а також обґрунтувати джерела фінансового забезпечення відповідних об'єктів і програм.

Повертаючись до поглядів науковців щодо структури соціальної інфраструктури, слід зазначити, що більшість дослідників одностайно виділяє у її складі низку традиційних, або класичних, елементів (табл. 1.1). До них, зокрема, належать охорона здоров'я, житлово-комунальне

господарство, роздрібна торгівля та громадське харчування, освіта, культура й мистецтво. Формування цих складових відбувалося протягом тривалого історичного періоду та супроводжувалося розвитком суспільства, економіки й системи соціальних відносин.

Упродовж XVIII–XIX століть, у зв'язку з інтенсивним розвитком промислового виробництва та активними процесами урбанізації, тобто міграцією населення до міст, до традиційних елементів соціальної інфраструктури почали долучатися нові складові. Серед них особливе місце посіли пасажирський транспорт, система побутового обслуговування населення, фізична культура і спорт, а також засоби зв'язку. Ці елементи відображали потреби індустріального суспільства та можуть бути визначені як неокласичні компоненти соціальної інфраструктури.

У XIX столітті, на тлі прискорення науково-технічного прогресу та подальшого зміцнення державних інституцій, виникає низка нових суспільних викликів. Зокрема, загострюються екологічні проблеми, а також формуються передумови розвитку громадянського суспільства. Це, у свою чергу, зумовило появу нових складових соціальної інфраструктури, таких як екологічна інфраструктура, інфраструктура науки та засобів масової інформації. Такі елементи доцільно розглядати як прояв постнеокласичного етапу розвитку соціальної інфраструктури.

Узагальнюючи викладене, можна сформулювати такі основні положення.

По-перше, соціальна інфраструктура є невід'ємною складовою соціальної сфери суспільства та виступає її матеріально-організаційною основою.

По-друге, вона охоплює широкий спектр об'єктів і систем, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини — від житлових умов і побутового забезпечення до освіти, охорони здоров'я, культури та духовного розвитку.

По-третє, у процесі суспільного розвитку та трансформації потреб населення відбувається постійне розширення складу соціальної інфраструктури. Її еволюція має інноваційний характер і супроводжується залученням дедалі ширших верств населення до користування відповідними благами та послугами.

Таблиця 1.1

Систематизація різних підходів до дослідження складу соціальної інфраструктури

Складові соціальної інфраструктури	Види складових
1. Охорона здоров'я	Класичні
2. Житлово-комунальне господарство	
3. Освіта	
4. Культура та мистецтво	
5. Роздрібна торгівля та громадське харчування	
6. Пасажирський транспорт	Неокласичні
7. Фізична культура та спорт	
8. Побутове обслуговування населення	
9. Зв'язок	
10. Соціальне забезпечення	
11. Охорона природи	Постнеокласичні
12. Громадські організації	
13. ЗМІ	
14. Наука	

Джерело: [65]

По-четверте, на відміну від радянського періоду, коли переважна більшість об'єктів соціальної інфраструктури перебувала у державній власності, у період перебудови та подальшого постперебудовного розвитку відбувається істотна трансформація форм власності. У результаті формуються три основні групи (кластери) об'єктів:

а) об'єкти, що залишаються у державній власності та фінансуються за рахунок бюджетних коштів у процесі їх будівництва й утримання;

б) об'єкти, передані у відання органів місцевого самоврядування, які здійснюють їх відтворення та розвиток у межах власних повноважень;

в) об'єкти, що перейшли у приватну власність або знову створюються приватними суб'єктами господарювання.

По-п'яте, зазначені зміни у структурі власності зумовили відповідну трансформацію джерел фінансування будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів соціальної інфраструктури. Якщо раніше домінувало централізоване державне фінансування, то нині дедалі більшого значення набувають змішані моделі фінансового забезпечення, що включають бюджетні ресурси, кошти місцевих бюджетів, приватні інвестиції та інші позабюджетні джерела.

Отже, проблематика оцінювання стану об'єктів соціальної інфраструктури, планування її подальшого розвитку, а також визначення та оптимізація джерел фінансування набуває особливої актуальності в сучасних умовах соціально-економічної трансформації.

1.2. Функції і класифікація соціальної інфраструктури

Основними системними властивостями соціальної інфраструктури виступають її функціональність, структурна організованість і динамічний характер розвитку.

Проблематика функціонального призначення соціальної інфраструктури достатньо широко розглядається у наукових джерелах [1; 12–17]. Узагальнення наявних підходів дозволяє зробити висновок, що при аналізі функцій соціальної інфраструктури доцільно виходити з розуміння функції як форми прояву взаємозв'язків між елементами суспільної системи. У такому контексті функції відображають взаємозалежність компонентів суспільного розвитку, за якої зміни в одному з них неминуче зумовлюють відповідні трансформації в інших.

Такий підхід дає змогу зосередити увагу на дослідженні конкретних соціально-економічних процесів, із якими безпосередньо пов'язане функціонування та розвиток соціальної інфраструктури (рис. 1.1).

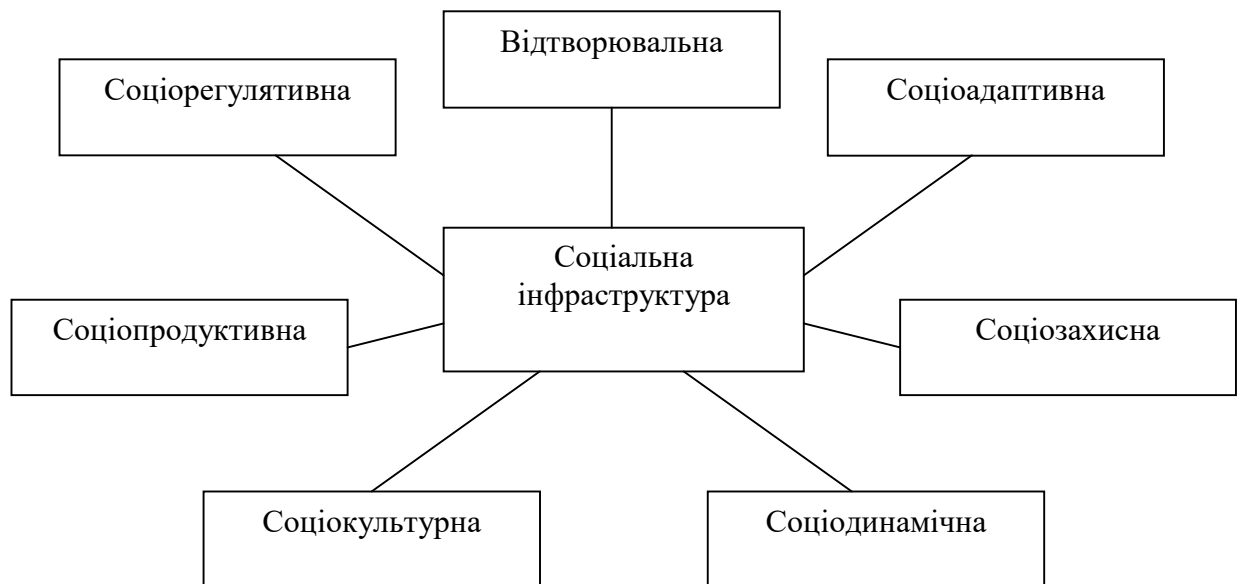

Рис. 1.1. Функції соціальної інфраструктури

Головною системоутворювальною функцією соціальної інфраструктури є забезпечення процесу соціального відтворення різних соціальних груп і верств населення, а також створення умов для їх повноцінного життєзабезпечення. Дана функція має фундаментальне значення для існування суспільства, оскільки відображає його базову потребу у відтворенні власної цілісності, стабільності та можливостей подальшого історичного розвитку. Реалізація цієї функції проявляється через:

- збереження та зміцнення здоров'я населення, підвищення якості медичного обслуговування;
- формування умов для відтворення та розвитку робочої сили;
- створення передумов для позитивних демографічних змін і стабілізації демографічних процесів;
- зменшення територіальних диспропорцій у рівні споживання та забезпечення рівного доступу населення до послуг соціальної інфраструктури незалежно від місця проживання;
- забезпечення умов для гармонійного розвитку особистості через систему освіти, культури та формування структури потреб і цінностей.

Разом із тим зазначена зовнішня функція соціальної інфраструктури є інтегрованим результатом дії комплексу внутрішніх функцій її окремих елементів і підсистем. У цьому контексті соціальне відтворення розглядається як свідома та цілеспрямована діяльність суспільства, спрямована на підтримання його цілісності й стійкості, а також на формування сприятливих умов для розвитку як окремої людини, так і соціальних груп та їх взаємодії з іншими спільнотами.

Специфіка процесу соціального відтворення розкривається через систему похідних функцій соціальної інфраструктури. Для їх класифікації можуть використовуватися різні критерії, однак найбільш доцільним є підхід, що дозволяє виділити такі основні групи функцій: соціорегулятивну, соціоадаптивну, соціопродуктивну, соціокультурну, соціодинамічну та соціозахисну.

Соціорегулятивна функція полягає у впорядкуванні основних параметрів соціальної діяльності та взаємодії між суб'єктами суспільних відносин, що спрямовано на підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу соціальної інфраструктури. У процесі свого розвитку ця функція набуває форми системи норм, правил і морально-етичних цінностей, які виступають основою регулювання поведінки індивідів і соціальних груп, а також визначають напрями їх соціальної активності на макрорівні.

Соціоадаптивна функція соціальної інфраструктури спрямована на забезпечення узгодженості дій індивідів і соціальних груп у межах суспільства, а також на створення умов, за яких максимально ефективно реалізується потенціал кожного суб'єкта соціальної взаємодії. Вона відображається через систему показників, що характеризують наявність і дієвість стимулів до продуктивної соціальної активності як окремих осіб, так і колективних утворень.

Соціопродуктивна функція полягає у забезпеченні задоволення комплексу базових і розширених потреб населення, необхідних для відтворення соціальної системи в її цілісності на всіх рівнях організації суспільства. Вона може бути описана через сукупність об'єктивних, суб'єктивних, нормативних і фактичних показників, які відображають рівень забезпеченості населення послугами галузей соціальної інфраструктури та якість їх надання.

Соціокультурна функція охоплює процеси залучення індивідів і соціальних груп до духовної, ціннісної та культурної складової суспільного відтворення. Вона сприяє засвоєнню морально-етичних норм, узгодженню ціннісних орієнтацій і інтересів різних соціальних суб'єктів, а також активізації соціальної участі населення. Її прояв можна оцінювати через показники ефективності соціалізації особистості, рівня затребуваності соціальних інституцій, ступеня гармонізації інтересів різних груп населення

та результативності реалізації соціальної політики, а також через рівень залученості громадян до суспільних трансформаційних процесів.

Соціодинамічна функція пов'язана з підвищенням загальної якості життя населення та забезпеченням динамічного характеру соціального розвитку. Вона передбачає розвиток творчого потенціалу суспільства, удосконалення суб'єктів соціальної діяльності та розширення можливостей соціальної інфраструктури. Оцінювання цієї функції здійснюється, зокрема, через показники соціальної мобільності, що відображають здатність індивідів і груп до зміни соціального статусу та адаптації до нових умов.

Соціозахисна функція забезпечує реалізацію соціальних гарантій, прав та механізмів підтримки вразливих і непрацевдатних категорій населення. Вона проявляється у системі індикаторів, які характеризують рівень соціальної захищеності, зокрема через показники прожиткового мінімуму, частку населення за межею бідності, а також обсяг і якість безоплатних соціальних послуг, спрямованих на задоволення життєво необхідних потреб громадян.

Водночас запропонована класифікація не є вичерпною і не виключає можливості виокремлення інших функціональних груп, що відображають багатовимірність соціальної інфраструктури. Їх формування може базуватися як на специфічних потребах суб'єктів соціального життя, так і на функціональному призначенні окремих компонентів системи. Головною умовою при цьому залишається збереження цілісності соціальної інфраструктури та забезпечення збалансованої реалізації всіх її функцій.

При визначенні структурних елементів соціальної інфраструктури як критерії класифікації можуть використовуватися галузева структура, склад і характер об'єктів, рівень їх розвитку, а також споживче призначення відповідних інфраструктурних елементів (рис. 1.2).

Соціальна інфраструктура в галузевому розрізі охоплює систему ключових сфер, до яких належать освіта, охорона здоров'я, фізична культура і спорт, а також культура та мистецтво. Саме ці галузі формують базовий

каркас забезпечення соціальних потреб населення та визначають рівень розвитку людського капіталу в суспільстві.

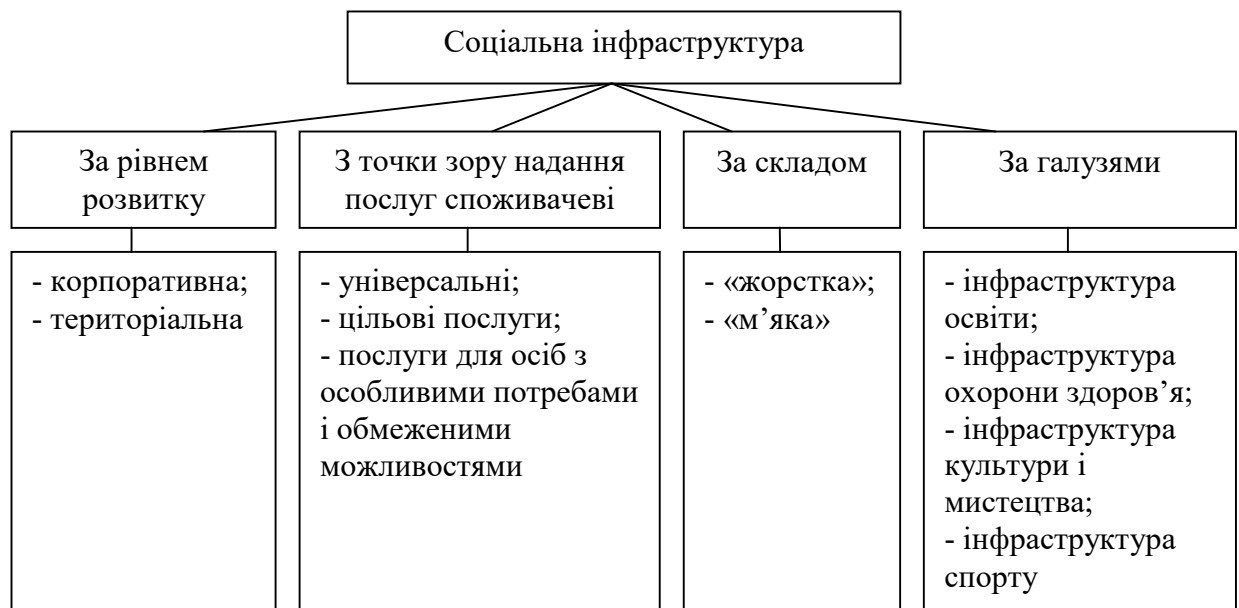

Рис. 1.2. Класифікація соціальної інфраструктури з точки зору структурування її елементів

Класифікація соціальної інфраструктури за рівнем розвитку ґрунтується на характері взаємодії державного та приватного секторів у межах регіону [14]. У цьому контексті виділяють корпоративний і територіальний рівні. Корпоративний рівень орієнтований переважно на задоволення соціальних потреб працівників окремих підприємств або компаній, тоді як територіальний рівень спрямований на забезпечення належної якості життя всього населення відповідної території чи регіону загалом.

За структурним складом соціальну інфраструктуру поділяють на «жорстку» та «м'яку». «Жорстка» інфраструктура включає матеріальні об'єкти - будівлі, споруди, інженерні системи та обладнання, які становлять фізичну основу для надання соціальних послуг і здійснення відповідної діяльності. Натомість «м'яка» інфраструктура охоплює нефізичні, організаційно-управлінські та інформаційні ресурси, пов'язані з процесом

надання послуг. Вона має нематеріальний характер, складно піддається формалізації та вимірюванню і часто описується через якісні, суб'єктивні характеристики.

З позиції споживчого призначення соціальна інфраструктура включає кілька основних груп послуг. До універсальних належать послуги освіти, професійної підготовки кадрів, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури, спорту, а також заклади культури та дозвілля. Цільові послуги орієнтовані на різні етапи життєвого циклу людини та охоплюють інфраструктурні об'єкти для дітей, молоді та осіб похилого віку, зокрема дошкільні заклади, заклади вищої освіти та систему пенсійного забезпечення. Окрему групу становлять послуги для осіб з особливими потребами та інвалідністю, які спрямовані на забезпечення їх соціальної інтеграції та рівного доступу до суспільних благ.

Щодо динамічного аспекту розвитку соціальної інфраструктури, то він проявляється у процесах її трансформації та модернізації. У ході модернізаційних змін відбувається поступове накопичення кількісних і якісних зрушень у структурі елементів та зв'язках між ними, що з часом призводить до системних перетворень і переходу інфраструктури на новий рівень розвитку.

За ступенем зрілості соціальної інфраструктури в межах її життєвого циклу можна виокремити елементи, що перебувають на стадії розвитку, сформовані (розвинені) та такі, що зазнають занепаду. На кожному з етапів циклічного розвитку можуть фіксуватися різні якісні стани, які характеризуються набором відповідних параметрів. Їхня динаміка дає змогу оцінювати тенденції функціонування системи та визначати її поточний стан. На цій основі виділяють підкласи домінуючої, стагнуючої, кризової, депресивної та трансформаційної соціальної інфраструктури.

За рівнем розвитку також розрізняють інфраструктурні системи, що відстають від потреб попередньої або чинної соціально-економічної системи, та нові інфраструктурні утворення, які лише формуються. У випадку, коли

розвиток інфраструктури не відповідає темпам розвитку соціально-економічної структури суспільства, вона перетворюється на стримувальний чинник, що обмежує якісні параметри розвитку. Еволюція соціальної інфраструктури може відбуватися як у формі поступових, послідовних змін (модифікаційних та адаптивних), так і у вигляді різких трансформаційних зламів, що фактично є «перервами поступовості» та виникають унаслідок соціально-економічних криз у господарській системі [15].

Аналіз системних характеристик соціальної інфраструктури дає змогу виокремити її ключові особливості.

По-перше, елементи соціальної інфраструктури мають комплементарний характер. Це означає, що окремі її компоненти не можуть повністю замінювати один одного, а функціонують лише у взаємодоповнюючій системі. Наприклад, заклад охорони здоров'я не може виконувати функції освітніх установ чи закладів культури, що підкреслює спеціалізованість і взаємозалежність елементів інфраструктури. Загалом вона призначена для організації повсякденного життя населення та охоплює всі ключові компоненти соціальної сфери.

По-друге, результатом функціонування соціальної інфраструктури є надання послуг, які не створюють нового матеріального продукту, однак виступають результатом праці, що формує додану вартість у межах уже створених суспільних благ.

По-третє, послуги соціальної інфраструктури є нетранспортабельними: вони споживаються безпосередньо в місці їх надання, не підлягають імпорту, а також не можуть бути накопичені, збережені чи складовані як матеріальні ресурси.

По-четверте, попит на послуги соціальної інфраструктури має індивідуалізований характер і змінюється залежно від вікових, соціальних та культурних особливостей населення. У різні періоди життя виникає потреба в різних видах послуг - від дошкільної освіти до професійної підготовки, від культурних послуг до спортивно-оздоровчих. Окрему категорію становлять

особи з особливими потребами, а також групи, чия поведінка та запити визначаються етнокультурними традиціями та соціальними установками. У зв'язку з цим соціальна інфраструктура не може розглядатися поза контекстом ціннісних орієнтацій і потреб різних соціальних груп.

Отже, проведений аналіз дозволяє систематизувати основні види, системні характеристики та специфічні особливості соціальної інфраструктури, що створює теоретичне підґрунтя для подальших досліджень її ролі в соціально-економічному розвитку України.

1.3. Особливості управління розвитком соціальної інфраструктури території на місцевому рівні

До загально визнаних галузей соціальної інфраструктури традиційно відносять системи освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, культури, житлово-комунального господарства та транспорту [1]. Кожна з цих систем характеризується власною специфікою, яка проявляється як у характері її функціонування, так і у внутрішніх процесах розвитку та трансформації.

Важливу роль у забезпеченні ефективності їх діяльності відіграє система управління, оскільки настільки комплексна сукупність соціальних підсистем потребує детального, всебічного та диференційованого підходу до аналізу кожного її елемента.

Формування системи управління соціальною інфраструктурою здійснюється з урахуванням територіальних особливостей та рівня управлінського впливу [2]. На сучасному етапі держава реалізує комплекс різнорівневих заходів, спрямованих на покращення та стабілізацію стану соціальної інфраструктури. З цією метою розробляються та впроваджуються державні стратегії розвитку, цільові програми, а також національні проекти.

Організація інфраструктурного забезпечення територіальних утворень та вдосконалення відповідних управлінських механізмів повинні ґрунтуватися на попередньо визначеній диференціації регіональних особливостей. Такий підхід дає змогу враховувати специфіку розвитку окремих територій та підвищувати ефективність реалізації соціальної політики.

Цільові програми виступають інструментом реалізації ефективного управління соціальними процесами на рівні територіальних громад і муніципальних утворень. Програмно-цільовий метод управління базується на поєднанні двох взаємопов'язаних процесів інтеграції.

Перший - просторовий процес, який передбачає об'єднання зусиль різних суб'єктів, що функціонують у різних галузях, адміністративно-територіальних одиницях або належать до різних форм власності.

Другий - часовий процес, що ґрунтується на забезпеченні послідовності та узгодженості етапів реалізації програми, а також на досягненні її кінцевих цілей у визначеній логічній і часовій структурі.

Органи місцевого самоврядування в межах наданих їм повноважень здійснюють комплексне управління соціальними процесами на відповідній території. У цьому контексті реалізація значної частини державних і регіональних програм відбувається саме на муніципальному рівні [3], що підкреслює його ключову роль у практичному впровадженні соціальної політики.

Початковий етап управлінського процесу передбачає чітке визначення та систематизацію понятійного апарату відповідної складової соціальної інфраструктури. Застосування системного та ґносеологічного підходів дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки, основні тенденції розвитку та наявні проблемні аспекти з метою їх подальшого попередження. Водночас формування методологічної бази не повинно розглядатися як самоціль у процесі вирішення управлінських завдань, а радше як допоміжний аналітичний інструмент [4].

Наступним важливим етапом є визначення рівня розвитку соціальної інфраструктури з одночасним ранжуванням факторів, що на неї впливають. На цьому етапі здійснюється комплексний аналіз чинників, які стримують розвиток інфраструктури, а також оцінюються наслідки вже прийнятих управлінських рішень.

Подальший етап логічно базується на результатах попереднього аналізу та передбачає виявлення ключових тенденцій розвитку соціальної інфраструктури. З урахуванням особливостей державного та регіонального регулювання формуються загальні стратегічні концепції її розвитку. При цьому довгострокове планування має обов'язково поєднуватися з

короткостроковими оперативними управлінськими заходами, які в умовах кризових ситуацій виконують стабілізуючу функцію та забезпечують адаптивність системи [5].

Етап прогнозування розвитку та стану соціальної інфраструктури є складовою частиною процесу формування державних, регіональних і муніципальних програм. Саме на цьому рівні визначаються можливі сценарії розвитку, потреби у ресурсах та очікувані результати реалізації політики у соціальній сфері.

Реалізація всіх зазначених етапів, а також функціонування системи соціальної інфраструктури загалом потребують значних фінансових ресурсів і стабільної державної підтримки. Під фінансуванням у даному випадку розуміють забезпечення підприємств і установ відповідними фінансовими ресурсами, спрямованими як на підтримку їхньої діяльності, так і на підвищення якості виробництва товарів і послуг, що безпосередньо впливають на рівень та умови життя населення [6].

З огляду на високий рівень витрат та стратегічну значущість соціальної інфраструктури для регіонального й національного розвитку, її фінансування розглядається як один із пріоритетних напрямів державної політики [7].

Таким чином, ефективне реформування системи управління соціальною інфраструктурою можливе лише за умови наявності чітко визначеного, нормативно закріпленого та дієвого механізму управління, дотримання якого на всіх етапах забезпечує досягнення максимально результативного функціонування системи.

1.4. Фактори розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні

Постійні зміни в економічному середовищі змушують державу на різних рівнях управління застосовувати комплекс заходів, спрямованих на стабілізацію та покращення стану соціальної інфраструктури на місцевому рівні. Водночас тривалий період недостатньої уваги з боку державних інституцій до питань розвитку соціальної інфраструктури призвів до порушення збалансованості її окремих елементів. Слід підкреслити, що соціальна інфраструктура є одним із ключових чинників, який забезпечує можливості для самореалізації особистості та істотно впливає на якість життя населення. Трансформаційні процеси, що відбулися в Україні, зумовили зміну підходів державної влади до розвитку соціальної інфраструктури та необхідність адаптації її основних галузей до сучасних соціально-економічних умов. На сталий розвиток соціальної інфраструктури на рівні територіальних громад впливає значна кількість різномірних чинників. У науковій літературі, аналізуючи детермінанти розвитку інфраструктури, більшість дослідників виділяють дві основні групи: регульовані та нерегульовані фактори. Зокрема, А. Коваленко до регульованих факторів відносить інституційні, економічні, адміністративні та організаційно-управлінські чинники, а також інвестиційний потенціал території. Ці фактори перебувають у сфері безпосереднього впливу органів місцевого самоврядування, які можуть ухвалювати управлінські рішення щодо їх зміни та коригування. Натомість до нерегульованих факторів належать географічне положення, природно-кліматичні умови, демографічна ситуація, ресурсна забезпеченість території, культурні традиції та історичні особливості розвитку муніципальних утворень. Хоча ці чинники не підлягають прямому управлінському впливу, вони суттєво визначають можливості та обмеження розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні. Інший підхід запропоновано І. Савченко, яка виділяє зовнішні та внутрішні фактори впливу. Зовнішні фактори, у свою чергу, поділяються на прямі (ринкові

умови, демографічні тенденції, державна підтримка тощо) та непрямі (природно-географічні умови, культурно-історичні особливості, загальна політична та економічна ситуація). Дослідниця наголошує, що особливо вагомий вплив на сталий розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні мають природно-географічні умови, рівень науково-технічного прогресу та загальний стан економіки, які формують базові передумови її функціонування та модернізації. До внутрішніх чинників він зараховує об'єктивні складові (локальну специфіку території, чисельність і структуру населення, рівень інвестиційної привабливості тощо) та суб'єктивні (культурні особливості, традиції, рівень добробуту населення, професійно-кваліфікаційний рівень фахівців та ін.).

М. О. Подпругіна визначає низку чинників, що суттєво впливають на забезпечення сталого розвитку соціальної інфраструктури територіальних утворень. Серед них виокремлюються екологічна складова, фінансово-економічні умови, виробничий потенціал, рівень продовольчої безпеки, розвиненість інфраструктурного забезпечення, інструменти регіонального маркетингу та стан соціальної сфери.

В. В. Печаткін розробив концептуальний підхід до оцінювання конкурентостійкості території, який передбачає аналіз соціальної інфраструктури у двох площинах: поточній і стратегічній. Поточна конкурентостійкість трактується як здатність території утримувати свої конкурентні позиції у короткостроковому періоді, а також підвищувати ефективність і результативність функціонування її окремих підсистем у теперішніх умовах. Натомість стратегічна конкурентостійкість означає забезпечення довгострокового збереження конкурентних позицій завдяки підвищенню ефективності використання наявного потенціалу території при одночасному збереженні можливостей для розвитку наступних поколінь [17].

З огляду на те, що соціальна інфраструктура спрямована на створення комфортних умов життєдіяльності населення та задоволення різноманітних

суспільних потреб у послугах, у науковій літературі сформувалися два основні підходи до її розуміння: традиційний і новітній.

Традиційний підхід охоплює такі напрями:

- галузевий - зосереджується на дослідженні окремих елементів і об'єктів соціальної інфраструктури;

- територіальний - передбачає аналіз функціонування об'єктів соціальної інфраструктури в межах певних територій з урахуванням їх економічного та правового статусу;

- відтворювальний напрям - розглядає соціальну інфраструктуру як ключовий механізм відтворення людського капіталу через задоволення соціальних і духовних потреб людини шляхом надання відповідних послуг у сферах охорони здоров'я, освіти, культури, науки тощо [12].

В умовах сучасного розвитку соціальної інфраструктури все більшого значення набуває її адресна спрямованість, яка поступово витісняє масовий характер надання послуг. У зв'язку з цим у наукових підходах формується виокремлення «новітньої» групи напрямів дослідження, яка орієнтується на більш індивідуалізоване та цільове забезпечення соціальних потреб населення, підвищення ефективності управління інфраструктурними ресурсами та адаптацію до змін соціально-економічного середовища.

Ось перефразований варіант із збереженням змісту, структури та обсягу, без заміни авторів і без порушення наукової коректності:

- гендерний підхід - спрямований на подолання проявів гендерної нерівності у сфері функціонування об'єктів соціальної інфраструктури;

- геронтологічний підхід - орієнтований на задоволення специфічних потреб осіб похилого віку, а також людей з інвалідністю та обмеженими можливостями;

- інвайроментальний підхід - передбачає спрямування розвитку галузей соціальної інфраструктури на задоволення суспільних потреб при одночасному мінімізації негативного впливу на довкілля;

- підприємницько-орієнтований - розглядає об'єкти соціальної інфраструктури як потенційні інвестиційні активи, що можуть забезпечувати отримання прибутку;

- інноваційний - базується на впровадженні сучасних соціальних інновацій і проєктів, а також розвитку надання соціальних послуг через цифрові платформи та мережу Інтернет.

Розвиток соціальної інфраструктури на рівні місцевих громад насамперед спрямовується на забезпечення комфортних і безпечних умов проживання населення. Останніми роками значна увага приділяється формуванню естетично привабливого вигляду територій та розвитку елементів ландшафтного дизайну. Зведення нових об'єктів нерухомості, як правило, супроводжується заходами з благоустрою прилеглих територій, оскільки рівень організації простору безпосередньо впливає на якість умов праці, відпочинку та повсякденного життя громадян. У зв'язку з цим під час планування міського середовища реалізується комплекс заходів і програм, спрямованих на поєднання благоустрою та озеленення територій з метою формування сприятливого міського простору. Як видно з наведеного, розвиток соціальної інфраструктури на локальному рівні залежить від значної кількості чинників, що вимагає від органів місцевого самоврядування систематичного моніторингу потреб і очікувань різних соціальних груп, а також створення належних умов для комфортної життєдіяльності населення.

Головною метою вдосконалення соціальної інфраструктури є підвищення якості надання послуг і максимальне задоволення потреб та інтересів населення. Для її досягнення органи місцевої влади мають забезпечувати населення необхідним комплексом матеріальних і нематеріальних благ, враховувати унікальні особливості території (природний ландшафт, архітектурні характеристики), а також адаптувати систему управління до швидкозмінних суспільних запитів. Реалізація таких завдань можлива за умови подолання як інституційних, так і організаційних бар'єрів.

Висновки до розділу 1

1. Соціальна інфраструктура є складовою частиною соціальної сфери суспільства та охоплює сукупність об'єктів і установ, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини - від житлово-побутових умов до закладів культури та дозвілля. У процесі суспільного розвитку та ускладнення потреб населення з'являються нові елементи соціальної інфраструктури, при цьому її еволюція має інноваційний характер і поступово охоплює дедалі ширші верстви населення. Порівняно з радянським періодом, коли переважна більшість об'єктів соціальної інфраструктури перебувала у державній власності, у періоди перебудови та постперебудовних трансформацій сформувалася система трьох основних кластерів об'єктів за формами власності:

- об'єкти, що залишаються у державній власності та будуються або утримуються за рахунок бюджетного фінансування;
- об'єкти, передані у власність або управління органам місцевого самоврядування, а також ті, що створюються ними повторно;
- об'єкти, що перебувають у приватній власності або знову виникають у приватному секторі.

2. Основною функцією соціальної інфраструктури виступає функція соціального відтворення різних соціальних груп і верств населення, а також забезпечення їхнього комплексного життєзабезпечення. Соціорегулятивна функція полягає у впорядкуванні ключових параметрів соціальної взаємодії та діяльності суб'єктів з метою підвищення ефективності використання потенціалу соціальної інфраструктури. Соціоадаптивна функція сприяє узгодженню поведінки індивідів і соціальних груп у суспільстві, стимулюючи їхню активність і спрямовуючи її на максимально ефективну реалізацію наявних можливостей. Соціопродуктивна функція забезпечує задоволення базових і розширених потреб населення, необхідних для відтворення суспільної системи як цілісного утворення на всіх її рівнях.

Соціокультурна функція регулює включення людини та соціальних груп у духовно-культурний вимір суспільного розвитку, сприяє засвоєнню морально-ціннісних орієнтирів, узгодженню інтересів і формуванню соціальної активності. Соціодинамічна функція пов'язана з підвищенням якості життя населення та забезпеченням динамічного, творчого характеру суспільної діяльності через розвиток суб'єктів життєдіяльності й розширення потенціалу соціальної інфраструктури. Соціозахисна функція полягає у забезпеченні соціальних гарантій, прав і підтримки вразливих груп населення, а також у наданні соціальної допомоги непрацевдатним і соціально вразливим категоріям, що відображається через систему показників рівня соціального захисту населення.

3. При визначенні структурних елементів соціальної інфраструктури як базові критерії можуть використовуватися галузева структура, склад і типологія об'єктів, рівень їх розвитку, характер функціонального призначення, а також споживча значущість.

4. Система управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні формується відповідно до територіальних меж її функціонування та глибини управлінського впливу. На початковому етапі особлива увага приділяється уточненню понятійно-категоріального апарату відповідної складової соціальної інфраструктури. Використання системного та гносеологічного підходів дає змогу виявляти причинно-наслідкові зв'язки, визначати тенденції розвитку та окреслювати наявні проблеми з метою їх подальшого попередження. Наступним етапом є оцінювання рівня розвитку інфраструктури соціальної сфери із чіткою систематизацією чинників, що впливають на її функціонування. Далі здійснюється аналіз ключових тенденцій розвитку соціальної інфраструктури, який логічно базується на попередніх результатах дослідження. З урахуванням особливостей державного та регіонального управління формуються загальні стратегічні орієнтири розвитку соціальної інфраструктури, які, однак, мають бути доповнені короткостроковими управлінськими рішеннями та регулярними

заходами. Етап прогнозування стану і розвитку соціальної інфраструктури є складовою формування державних, регіональних і муніципальних програм. Реалізація зазначених етапів, а також функціонування галузей соціальної сфери потребує значних фінансових ресурсів і державної підтримки. Під фінансуванням розуміється забезпечення відповідних підприємств і установ необхідними фінансовими ресурсами, спрямованими на підтримку їхньої діяльності та підвищення якості виробництва і надання послуг, що впливають на рівень і якість життя населення.

5. Розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні передусім орієнтований на забезпечення комфортних і безпечних умов проживання населення. Останніми роками значна увага приділяється формуванню естетичного вигляду територій та розвитку ландшафтного дизайну. Будівництво нових об'єктів супроводжується заходами з благоустрою, оскільки рівень організації міського простору безпосередньо впливає на умови праці, відпочинку та повсякденного життя громадян. У зв'язку з цим у процесі планування міського середовища реалізується комплекс заходів і програм, спрямованих на поєднання благоустрою та озеленення територій для формування сприятливого міського простору. Водночас розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні визначається значною кількістю чинників, що зумовлює необхідність регулярного моніторингу потреб і очікувань різних соціальних груп з боку органів місцевого самоврядування, а також створення належних умов для забезпечення комфортної життєдіяльності населення.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

2.1. Система органів управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні, їх функції

Для становлення в державі соціально спрямованої економіки необхідним є ефективне функціонування соціальної інфраструктури. Останніми роками значна увага приділяється розвитку окремих складових соціальної інфраструктури, а на подолання проблем у цій сфері держава спрямовує суттєві фінансові ресурси [29, с. 125]. Водночас сучасний стан розвитку соціальної інфраструктури більшості регіонів України не забезпечує належних умов для формування високоякісного людського капіталу, що зумовлює потребу у впровадженні комплексу заходів, спрямованих на модернізацію та подальший розвиток цієї сфери [9, с. 111]. За умов обмеженого фінансування галузі особливої актуальності набуває вдосконалення системи управління соціальною інфраструктурою. Одним із ключових стратегічних напрямів регіонального управління є забезпечення умов і можливостей для розвитку та реалізації людського потенціалу [31, с. 76]. Досягнення зазначеної мети можливе лише за умови здійснення послідовних і комплексних заходів, спрямованих на забезпечення сталого та гармонійного розвитку соціальної інфраструктури регіону [12, с. 66].

Управління соціальною інфраструктурою являє собою безперервний процес цілеспрямованого впливу органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, а також інститутів громадянського суспільства на функціонування та розвиток соціальної інфраструктури з метою підвищення рівня і якості життя населення країни [1, с. 104]. Аналізуючи основні характеристики суб'єктів управління соціальною

інфраструктурою, варто наголосити на такій важливій особливості, як наявність вираженої «двоїстості» управлінських структур, що формуються одночасно за галузевим і територіальним принципами (рис. 2.1).

У ході розвитку соціальної сфери України сформувалася система, у межах якої провідне місце посідали галузеві органи управління. Така ситуація була зумовлена потребою у встановленні централізованого директивного контролю над основними сферами суспільного життя [56, с. 45]. Крім того, централізований характер управління у сферах культури та освіти забезпечував можливість здійснення жорсткого ідеологічного нагляду за діяльністю відповідних установ соціального комплексу.

На сучасному етапі можна констатувати часткове збереження галузевого підходу до управління соціальною інфраструктурою, у межах якого функціонують профільні центральні органи виконавчої влади, зокрема:

- Міністерство соціальної політики України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство освіти і науки України;
- Міністерство культури та інформаційної політики України;
- Міністерство молоді та спорту України.

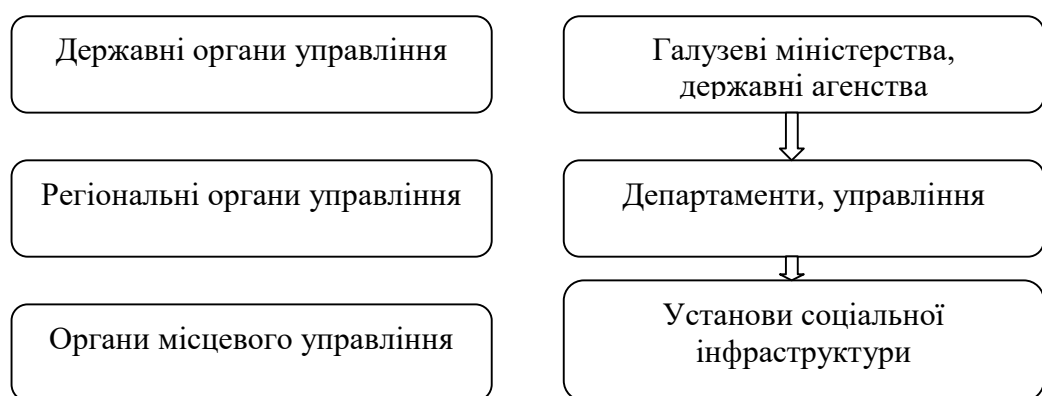

Рис. 2.1. Регіональне та галузеве управління соціальною інфраструктурою

Джерело: [72]

На сучасному етапі суттєво підвищилася роль органів місцевого самоврядування, які виступають ключовими суб'єктами управління соціальною інфраструктурою [11, с. 17]. Варто підкреслити, що соціальна інфраструктура традиційно була об'єктом більш активного управлінського впливу з боку територіальних органів влади порівняно з виробничою сферою.

Потреба у застосуванні диференційованого підходу до управління соціальною інфраструктурою окремих територій, а також необхідність вирішення специфічних соціальних проблем безпосередньо на регіональному рівні зумовили посилення значення територіального управління. Фактично саме на органи місцевого самоврядування покладено основну відповідальність за забезпечення розвитку соціальної інфраструктури на місцях [7, с. 46]. Проте на практиці обсяги фінансових ресурсів, необхідних для ефективного розв'язання соціальних проблем, часто не відповідають наданим повноваженням регіональних і місцевих органів влади, бюджети яких переважно формуються за рахунок дотацій із державного бюджету [10, с. 96].

До основних функцій органів місцевого управління у сфері соціальної інфраструктури належать:

- розроблення довгострокових і середньострокових прогнозів розвитку соціальної інфраструктури;
- формування концепцій соціальної політики та цільових програм, спрямованих на подолання найбільш актуальних соціальних проблем;
- визначення фінансової стратегії розвитку території, що охоплює бюджетну, інвестиційну та податкову політику і спрямована на створення сприятливих фінансових умов для функціонування суб'єктів соціальної інфраструктури незалежно від їх організаційно-правової форми;
- здійснення прямого бюджетного фінансування та адміністративного регулювання діяльності установ і організацій соціальної інфраструктури, які перебувають у комунальній або регіональній власності;

- регулювання діяльності організацій недержавних форм власності із застосуванням економічних та частково адміністративних методів;

- реалізація кадрової політики, орієнтованої на створення нових робочих місць, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників установ соціальної інфраструктури.

Зі збільшенням чисельності населення, нарощуванням обсягів промислового виробництва та розширенням спектра потреб населення посилюється необхідність розвитку й модернізації соціальної інфраструктури. Для ефективного вирішення цього комплексу завдань важливим є чітке усвідомлення органами влади всіх рівнів потреби у вдосконаленні механізмів управління та розвитку соціальної інфраструктури [15, с. 41].

Однією з ключових проблем у цій сфері залишається відсутність цілісної та науково обґрунтованої політики реформування соціальної інфраструктури на місцевому рівні. Оскільки функціонування та розвиток її складових орієнтовані на задоволення потреб населення конкретних територій, виникає необхідність у формуванні ефективного механізму управління, здатного забезпечити комплексний розвиток усіх галузей соціальної інфраструктури на місцях. За таких умов особливого значення набуває врахування факторів, які визначають обсяги та структуру потреб населення у соціальних послугах, розроблення соціальних нормативів з урахуванням специфіки окремих населених пунктів, забезпечення оптимальних внутрішньорегіональних пропорцій у розвитку соціальної інфраструктури та обґрунтування інвестиційної підтримки її галузей [20, с. 42].

Практичний досвід свідчить про неможливість формування ефективної системи органів управління виключно на основі одного підходу. Саме тому структура управління поєднує галузеву, функціональну, територіальну та програмну складові. Територіальний аспект передбачає управління окремими

частинами та зонами регіону, тоді як програмний орієнтований на реалізацію визначених цільових програм і досягнення поставлених стратегічних завдань.

У середньостроковій та довгостроковій перспективах прогнозується підвищення ролі галузей соціальної інфраструктури, зокрема житлово-комунального господарства, культури, побутового обслуговування, освіти та охорони здоров'я. Формуючи вагому частку національного продукту, ці сфери стають невід'ємною складовою ефективної праці та раціональної організації сучасного виробництва. У зв'язку з цим врахування їхнього стану та тенденцій розвитку є необхідною умовою прийняття управлінських рішень. Характерні риси сучасних відтворювальних процесів свідчать про посилення їх соціальної спрямованості [17, с. 102].

Варто також наголосити, що процес надання соціальних послуг завжди має територіальну прив'язку та залежить від особливостей конкретного простору. Підтвердженням цього є випереджальне зростання інфраструктурних галузей, формування міжгалузевих і територіальних комплексів. Водночас усі ці процеси ґрунтуються на чітко визначених територіальних цілях. Таким чином, соціальні й економічні інтереси населення мають яскраво виражений регіональний характер [18].

Попри наявність окремих позитивних тенденцій останніх років, соціальна інфраструктура як держави загалом, так і її регіонів, характеризується низкою суттєвих проблем. До основних із них належать:

- поглиблення соціальної диференціації суспільства та значний рівень бідності населення [16, с. 50];
- посилення процесів комерціалізації соціальної сфери;
- зростання фінансового навантаження на населення у сфері житлово-комунального господарства;
- недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення установ соціальної сфери;
- низький рівень оплати праці працівників соціальної інфраструктури;

- проблеми професійної підготовки та кваліфікації кадрів у відповідних галузях.

Однією з ключових проблем управління соціальною інфраструктурою є відсутність спеціалізованого законодавчого акта, який би комплексно регулював основні напрями соціальної політики держави. Крім того, ані у правовому полі країни, ані в межах стратегічних документів її розвитку фактично не визначено сутність поняття «соціальна політика» для органів державного, регіонального та місцевого управління [8, с. 102]. У процесі нормативно-правового регулювання окремих напрямів соціальної політики простежуються істотні суперечності та відмінності у трактуванні навіть на рівні базових документів.

На сучасному етапі особливої ваги набуває проблема формування належної фінансової основи соціальної інфраструктури на місцевому рівні. Включення місцевих бюджетів до складу консолідованого бюджету України фактично зумовлює перетворення місцевого самоврядування на нижчу ланку системи державного управління. Водночас на місцевому рівні все ще недостатньо розроблені концепції та програми соціальної переорієнтації економіки, що ускладнює ефективний розвиток соціальної інфраструктури територій.

Сьогодні значна частина населення перебуває у складному соціально-економічному становищі, що зумовлено інфляційними процесами, зниженням виробничої активності та зростанням рівня безробіття. За таких умов діяльність органів виконавчої влади на місцях часто зосереджується переважно на виплаті грошової допомоги населенню, наданні різноманітних соціальних пільг та сприянні працевлаштуванню громадян.

Водночас питанням розроблення та реалізації комплексних місцевих соціально-економічних програм, спрямованих на забезпечення зайнятості населення, підвищення рівня доходів, зміцнення здоров'я громадян, покращення якості та розширення спектра соціальних послуг, не завжди приділяється належна увага.

Процеси роздержавлення об'єктів соціально-побутового призначення та підприємств місцевої промисловості не сприяли формуванню широкого прошарку власників серед населення і не забезпечили відчутних позитивних результатів для громадян, а також не стали вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів.

Водночас триває процес перерозподілу ресурсів і відповідальності за стан соціально-економічного розвитку муніципальних утворень та рівень якості життя населення від державного й регіонального рівнів управління до місцевого рівня. У зв'язку з цим перед керівниками територіальних громад постає важливе завдання щодо суттєвого поліпшення матеріального та соціального становища населення шляхом мобілізації додаткових ресурсів, упровадження сучасних фінансових механізмів та використання ефективних організаційних форм управління.

Управління соціальною інфраструктурою має виступати невід'ємною складовою системи управління соціально-економічним розвитком територій на місцевому рівні. Новий механізм управління повинен забезпечити економічні передумови для зміцнення самостійності органів місцевого самоврядування та підвищення їхньої відповідальності за комплексний соціальний і економічний розвиток територій. Основна концепція формування стратегічних пріоритетів держави полягає у тому, що цільові орієнтири соціального обслуговування мають відповідати рівню розвинених європейських країн [5, с. 225].

Потреба у невідкладному розв'язанні найбільш гострих соціальних проблем зумовлює необхідність розроблення дієвих заходів та ефективних інструментів реалізації державної соціальної політики.

Варто зазначити, що реалізація пріоритетних національних проектів та інших програмних документів, спрямованих на розвиток соціальної інфраструктури, сприяла суттєвому покращенню стану цієї сфери в регіонах та формуванню позитивних тенденцій її розвитку [13, с. 524]. Разом із тим регіонам України необхідно посилити діяльність щодо розроблення та

впровадження заходів, орієнтованих на вдосконалення системи управління соціальною інфраструктурою. Це передбачає здійснення організаційних змін у структурі управління, запровадження сучасних інформаційних технологій, а також формування стратегій управління регіональною соціальною інфраструктурою [4, с. 84].

У сучасних умовах інформаційне забезпечення управлінських процесів стає одним із ключових чинників ефективного функціонування соціальної інфраструктури. Особливості інформаційного забезпечення у цій сфері визначаються значною різноманітністю та динамічністю соціальних потреб населення.

Через широкий спектр соціальних послуг, велику кількість суб'єктів, що беруть участь у їх наданні, а також наявність різних рівнів управління, соціальна інфраструктура виступає складним об'єктом з точки зору організації інформаційного забезпечення [19].

Отже, основним завданням органів місцевого управління соціальною інфраструктурою є створення належних умов для її сталого розвитку, підвищення рівня та якості життя населення шляхом забезпечення балансу інтересів усіх соціально-економічних суб'єктів відповідної території [14, с. 95].

Для забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку регіональної соціальної інфраструктури необхідним є внесення суттєвих змін до системи управління, кінцевою метою яких має стати вирішення актуальних соціальних проблем регіонів України.

2.2. Механізм правового регулювання та контролю соціальної інфраструктури на місцевому рівні

Процес становлення ринкових відносин у галузях соціальної інфраструктури здійснювався під безпосереднім впливом держави шляхом використання системи законодавчих актів, економічних інструментів та організаційних механізмів, спрямованих на формування необхідних умов для економічної та соціальної діяльності суб'єктів господарювання у цій сфері.

Розглянемо сучасний механізм державного регулювання та контролю ринкових процесів у галузях соціальної інфраструктури.

Методи та механізми, які застосовують органи державної влади та місцевого самоврядування для регулювання окремих видів послуг соціальної інфраструктури, доцільно об'єднати у шість основних блоків:

1. Законодавче регулювання;
2. Податкове регулювання, що включає систему оподаткування та надання податкових пільг;
3. Виробництво послуг, які належать до суспільних благ, шляхом створення державних або комунальних підприємств, а також акціонерних товариств із державною часткою капіталу;
4. Субсидування виробників послуг у повному або частковому обсязі чи здійснення непрямої підтримки суб'єктів господарювання через надання приміщень, регулювання орендної плати, консультаційне та інформаційне забезпечення, організацію підвищення кваліфікації персоналу, а також сприяння фінансуванню шляхом кредитування або надання бюджетних гарантій при отриманні банківських кредитів;
5. Субсидування споживачів послуг соціальної інфраструктури, яке може здійснюватися як у прямій формі через соціальні виплати, так і в опосередкованій формі через регулювання цін, надання пільг окремим категоріям населення з подальшою компенсацією витрат виробникам із бюджету, а також через бюджетне замовлення на надання послуг;

6. Організація контролю та оперативного регулювання процесу надання послуг об'єктами соціальної інфраструктури, що передбачає визначення функцій і повноважень контролюючих органів, а також законодавче закріплення їхніх прав та обов'язків.

Вибір конкретного методу регулювання або їх комбінації значною мірою залежить від рівня управління послугами соціальної інфраструктури — державного, регіонального чи місцевого - і визначається відповідними організаційними та економічними передумовами.

У таблиці 2.1 наведено методи регулювання соціальної інфраструктури, які застосовуються на різних рівнях управління (позначені цифрами від 1 до 6 відповідно до наведеної класифікації). Таким чином, система можливих варіантів регулювання охоплює різні поєднання шести основних блоків методів, що використовуються на трьох рівнях управління. При цьому допускається одночасне застосування кількох методів регулювання.

Таблиця 2.1

Класифікація методів, які використовуються для регулювання соціальної інфраструктури на різних рівнях управління

Вид послуг	Рівень управління		
	Центральний	Регіональний	Місцевий
Пасажирський транспорт	1,2,3,4,5	2,3,4,5,6	2-6
Побутове обслуговування населення	1,2	1,2	2,3,4,5,6
Зв'язок	1-4	1-6	6
ЖКГ	1,2	1,2	3,4,5,6
Освіта	1-4	1-4	2-6
Медицина	1-4	1-6	2-6
Культура	1-4	1-4	2-6
Туризм	1,2	1,2,3,4,6	1,2,3,4,6
Спорт	1-4	1-4	2-6
Санітарно-оздоровчі	1-5	1-6	2-6
Правові	1-4	1-5	2-6

До основних механізмів та інструментів державного регулювання галузей соціальної інфраструктури належать: довгострокове прогнозування та індикативне планування; інформаційне й консультаційне забезпечення суб'єктів ринку соціальних послуг; директивне планування щодо державних підприємств; розроблення та реалізація цільових комплексних програм у галузях соціальної інфраструктури; надання пільгових кредитів; страхування комерційних ризиків; гарантування позик, що надаються фінансовими установами; застосування пільгового оподаткування; надання податкових відстрочок або податкових канікул; регулювання ставок орендної плати за нежитлові, виробничі приміщення та земельні ділянки; установлення мит, платежів, застав і тарифів, пов'язаних із веденням діяльності, реєстрацією, приватизацією, участю в конкурсах, аукціонах, тендерах і торгах; визначення тарифів на енерго-, тепло- та водопостачання, а також на інші послуги комунальної інфраструктури; регулювання цін і граничних торговельних надбавок на послуги; застосування системи преміювання та штрафних санкцій при виконанні контрактів, укладених із органами місцевої влади; розміщення державних або муніципальних замовлень на надання послуг і контроль за їх виконанням.

Серед важливих механізмів регулювання також варто виокремити гарантоване виділення частки замовлень або їх квотування для окремих категорій виробників послуг; визначення принципів, порядку та правил територіального розміщення підприємств і організацій; установлення правил функціонування та ліцензування діяльності підприємств галузей соціальної інфраструктури; визначення обов'язкового мінімального переліку соціально значущих послуг відповідно до спеціалізації підприємств певних галузей.

Крім того, важливе значення має контроль за діяльністю суб'єктів ринку щодо дотримання прав споживачів, правил торгівлі та санітарних норм, а також контроль за виконанням містобудівних вимог, норм землекористування та екологічної безпеки. Окрему роль відіграють механізми морального стимулювання підприємців і працівників сфери

послуг за збільшення обсягів надання послуг, підвищення їх якості та культури обслуговування, зокрема за результатами професійних конкурсів і галузевих оглядів.

Українська держава здійснює регулювання економічних процесів, при цьому саме їй належить виключне право законодавчого врегулювання діяльності галузей соціальної інфраструктури. Ефективна та цілеспрямована реалізація державної соціальної політики можлива лише за наявності сформованої, якісної та повної нормативно-правової бази у сфері надання послуг. Така база має визначати умови стабільного функціонування галузей, забезпечувати сучасні механізми та надійні джерела фінансування, а також гарантувати свободу господарської діяльності й захист права власності у сфері соціальної інфраструктури. За відсутності належного правового забезпечення збереження та подальший розвиток цієї сфери є неможливими.

Основні положення нормативно-правових актів, що регулюють функціонування соціальної інфраструктури на різних рівнях управління, подано на рис. 2.2.

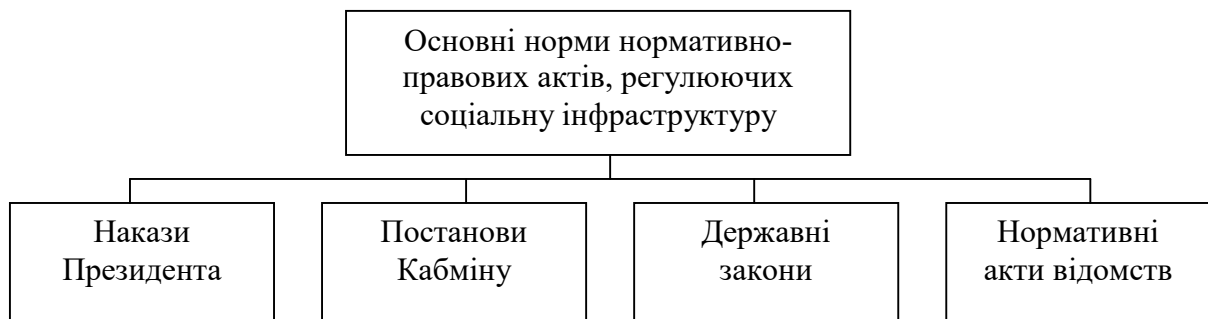

Рис.2. 2. Рівні нормативно-правового регулювання галузей соціальної інфраструктури в Україні

Джерело: [78]

Наразі соціальна діяльність в Україні регулюється значною кількістю нормативно-правових актів. Загалом, після проголошення незалежності було прийнято понад 100 законів, що стосуються різних сфер соціальної

інфраструктури. Чинне законодавство визначає широкий перелік зобов'язань держави у цій галузі (рис. 2.3).

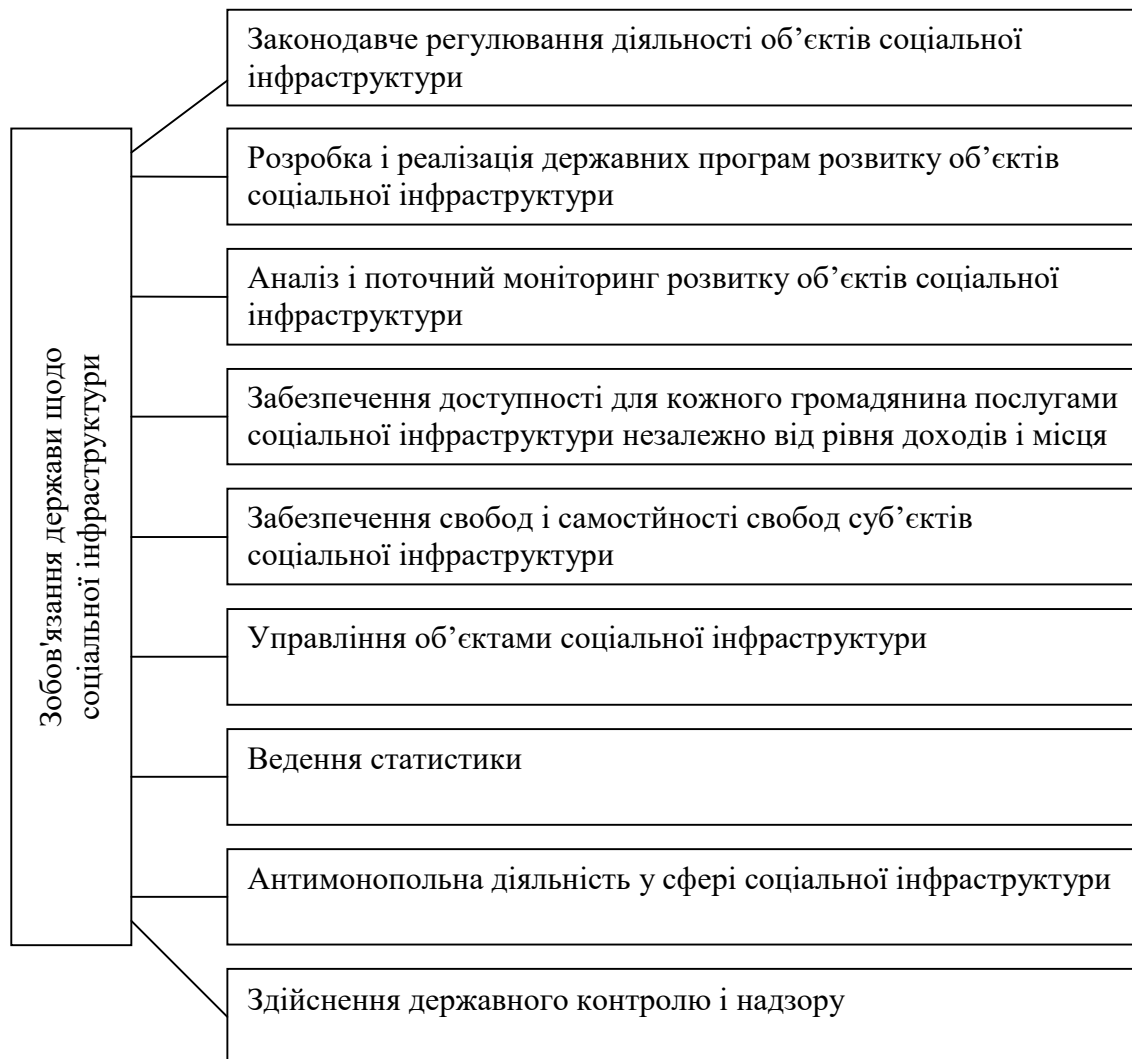

Рис. 2.3. Зобов'язання держави щодо соціальної інфраструктури на місцевому рівні

Варто підкреслити, що нормативно-правові акти, ухвалені на різних рівнях, здійснюють регулятивний вплив як на соціальну інфраструктуру загалом, так і на окремі її сфери та види діяльності. Зокрема, правові відносини у сфері соціальної інфраструктури безпосередньо або опосередковано регулюються положеннями Цивільного кодексу України, а також законами України «Про захист прав споживачів», «Про сертифікацію продукції та послуг», «Про рекламу», «Про розвиток та державну підтримку

малого і середнього підприємництва в Україні», «Про митний тариф України». Окремі види послуг, зокрема туристичні, регламентуються спеціальним законом України «Про туризм» та іншими нормативними актами відповідного спрямування.

Важливе місце в системі нормативно-правового забезпечення соціальної інфраструктури посідає законодавство, що регулює сферу інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, Закон України «Про телекомунікації» визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності у сфері телекомунікацій, а також регламентує планування та використання відповідних ресурсів. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлює правові й організаційні основи застосування електронних документів у діловому обігу.

Окреме значення має фінансово-економічне законодавство, зокрема Закон України «Про банки та банківську діяльність», який визначає правові засади функціонування банківської системи, принципи банківської діяльності та порядок створення і роботи банківських установ. Також важливим є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який регламентує організаційні та правові основи аудиторської діяльності.

Крім того, існує нормативна база щодо регулювання окремих видів професійних послуг, а також механізми обмеження або заборони імпорту певних послуг. У ряді випадків встановлюються обмеження діяльності іноземних компаній на внутрішньому ринку послуг, що може проявлятися у дозволі лише окремих видів діяльності, запровадженні квот, підвищених стандартів, податкових бар'єрів та інших регуляторних інструментів [26].

В Україні поряд із прямим державним регулюванням цін на низку соціально значущих послуг (зокрема зв'язок, пасажирські перевезення, електропостачання, житлово-комунальні та ритуальні послуги тощо) застосовуються також механізми ліцензування та сертифікації. Водночас система державних і муніципальних замовлень, а також диференційоване оподаткування залежно від соціальної значущості послуг розвинені

недостатньо. Також обмежено використовується інструмент гарантованих цін на соціальні послуги.

Загалом спектр економічних інструментів регулювання та підтримки галузей соціальної інфраструктури поступово розширюється та вдосконалюється. Органи державного управління здійснюють постійний моніторинг і аналіз процесів на ринку соціальних послуг.

Уряд також надає підтримку підприємствам і організаціям шляхом компенсації частини витрат на сплату відсотків за комерційними кредитами, які спрямовуються на розвиток виробництва та підвищення якості продукції й соціальних послуг.

Важливу роль у регулюванні ринку та захисті прав споживачів відіграють адміністративні заходи впливу, зокрема штрафи та санкції за порушення правил обліку споживачів, недотримання санітарних норм, необґрунтоване завищення цін тощо. Ефективним інструментом також є встановлення обов'язкового мінімального асортименту послуг для підприємств побутового обслуговування, аптечних закладів та контроль за його дотриманням.

У державі ведеться активна робота з розроблення нормативних документів щодо безпеки, якості, стандартизації та сертифікації послуг. Зокрема, до функцій органу стандартизації, метрології та сертифікації належить реалізація державної політики у відповідних сферах, формування її основних напрямів, а також розроблення і впровадження цільових програм. Закон України «Про стандартизацію» визначає правові та економічні засади здійснення стандартизаційної діяльності.

Станом на сьогодні в Україні сертифіковано 3,7 тис. підприємств громадського харчування (90%), 4,4 тис. підприємств роздрібною торгівлі (53%), 365 перукарень (47%), 52 хімчистки (96%), а також 241 підприємство з ремонту складнотехнічних товарів (98%).

Одним із ключових інструментів впливу органів управління на ринок соціальних послуг, який забезпечує його розвиток у сучасних умовах,

виступають програмно-цільові методи. За роки незалежності в Україні було розроблено та реалізовано значну кількість масштабних державних цільових і комплексних програм, спрямованих на розвиток різних галузей соціальної інфраструктури.

У зазначених програмних документах пріоритетне значення надано реформуванню секторів, пов'язаних із формуванням і розвитком людського капіталу. Окремим завданням визначено підвищення ефективності заходів у сфері соціальної політики. Важливе місце серед них займають ініціативи, спрямовані на підвищення якості та доступності послуг соціальної інфраструктури для населення.

Водночас аналіз державних програм з позицій теорії та практики програмно-цільового управління свідчить про наявність низки недоліків, що зумовлюють потребу їх удосконалення. Зокрема, необхідним є підвищення рівня обґрунтованості та цільової спрямованості програм, а також більш глибоке опрацювання їх економічної та соціальної ефективності. Проблемними залишаються питання організації управління реалізацією програм, у тому числі концентрації управлінських функцій у спеціалізованих програмних структурах.

Додатково слід відзначити, що чинні програми часто мають перехідний характер, базуються на узагальнених макроекономічних показниках і недостатньо враховують потреби окремих соціальних груп населення.

Суттєвим недоліком державних програм є також відсутність чітко визначених цільових орієнтирів. Унаслідок цього, як свідчить практика, їх реалізація нерідко відбувається менш ефективно, ніж це було передбачено на етапі планування та розроблення.

2.3. Оцінка ефективності механізмів формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні

Соціальна інфраструктура муніципального утворення є складною багатокомпонентною системою, що включає взаємопов'язані елементи різних сфер, зокрема житлово-комунальної, транспортної, споживчого ринку, інформаційно-комунікаційної та соціокультурної. У сукупності ці складові забезпечують функціонування та розвиток територіальної громади, задоволення базових потреб і інтересів населення, а також створюють умови для життєзабезпечення і відтворення людського потенціалу. Крім того, рівень розвитку соціальної інфраструктури безпосередньо впливає на умови діяльності суб'єктів господарювання, визначаючи величину трансакційних і трансформаційних витрат, а отже, виступає важливим чинником соціально-економічного розвитку муніципальних утворень.

Соціальна інфраструктура сучасних муніципалітетів характеризується наявністю низки суттєвих проблем, що негативно впливають на рівень і якість життя населення та обмежують можливості задоволення його життєво важливих потреб. Актуальність зазначеної проблематики зумовлює необхідність проведення наукових досліджень у цій сфері, метою яких є аналіз ключових проблем розвитку соціальної інфраструктури сучасних муніципальних утворень України та визначення пріоритетних напрямів її модернізації.

Дослідження проблем розвитку соціальної інфраструктури здійснювалося з урахуванням результатів експертного опитування посадових і виборних осіб органів місцевого самоврядування України. Опитування було проведене у вересні–жовтні 2025 року за сприяння Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування шляхом розповсюдження анкет через мережу Інтернет. Загальна вибірка склала 718 експертів, до яких увійшли керівники місцевих органів влади. У дослідженні застосовувалася багатоступенева стратифікована територіальна випадкова вибірка.

Анкета містила кілька тематичних блоків, зокрема оцінювання рівня розвитку основних об'єктів соціальної інфраструктури за п'ятибальною шкалою (від 1 до 5 балів), визначення ресурсів модернізації соціальної інфраструктури, а також питання, пов'язані з аналізом можливостей реалізації проектів державно-приватного партнерства у цій сфері. Додатково інформаційною базою дослідження виступали статистичні дані Державної служби статистики України. Для аналізу суспільних оцінок також використовувалися результати досліджень Українського центру вивчення громадської думки (УЦВГД) та Фонду «Громадська думка» (ФГД).

Дослідження, проведене Українським центром вивчення громадської думки, засвідчило переважно негативне сприйняття населенням рівня розвитку соціальної інфраструктури. Так, понад третина опитаних респондентів (35%) висловили незадоволеність станом соціальної інфраструктури за місцем проживання [2].

Водночас оцінки керівників органів місцевого самоврядування є дещо вищими порівняно з думкою населення. Зокрема, приблизно кожен п'ятий керівник відзначив незадовільний рівень розвитку соціальної інфраструктури відповідної територіальної громади, що свідчить про наявність досить гострих проблем у цій сфері.

Аналіз тенденцій функціонування соціальної інфраструктури в сучасних муніципальних утвореннях України дозволив виокремити найбільш проблемні та диспропорційні напрями її розвитку. До них віднесено інженерні комунікації, дорожнє господарство, сферу побутового обслуговування, медичне забезпечення, а також культурно-дозвілєву інфраструктуру, які отримали найнижчі оцінки як з боку населення, так і з боку представників місцевої влади.

Крім того, виявлено залежність між рівнем оцінювання стану об'єктів соціальної інфраструктури та типом муніципального утворення. Так, лише 1,1% керівників органів місцевого самоврядування міських округів оцінили

стан дорожнього господарства як незадовільний, тоді як у сільських поселеннях цей показник суттєво вищий і становить 28,4%.

Подібна ситуація спостерігається і щодо доступу до мережі Інтернет: незадовільний стан відзначили 26,6% керівників у сільських поселеннях, що у кілька разів перевищує аналогічний показник у міських округах (3,3%). Ще більш вираженою є диференціація в оцінках сфери побутового обслуговування, де частка незадовільних оцінок становить 5% у міських округах і досягає 64,8% у сільських поселеннях.

Якість функціонування інженерних комунікацій експерти оцінили на рівні 3,2 бала, тоді як стан благоустрою територій — на 3,4 бала. При цьому відмінні оцінки практично не фіксувалися і становили лише 1–2% відповідей експертів.

Позитивні оцінки щодо функціонування інженерної інфраструктури переважно надавали керівники міських округів (36,3%). Для порівняння, у сільських поселеннях частка експертів, які оцінили цей напрям як «добрий», становила лише 18,5%.

Отримані експертні оцінки підтверджуються й статистичними даними. Зокрема, рівень зносу основних фондів підприємств житлово-комунального комплексу залишається доволі високим: у сфері виробництва та розподілу газоподібного палива він становить 47,5%, у сфері виробництва, передачі та розподілу пари та гарячої води — 48,1%, а у сфері збору, очищення та розподілу води — 53,8%.

Одним із ключових обмежувальних чинників модернізації житлово-комунальної інфраструктури є зростання обсягів простроченої заборгованості за житлово-комунальні послуги. З 2005 року вона збільшилася більш ніж удвічі і у 2025 році становила 76 451,9 млн грн порівняно з 36 121,2 млн грн у 2005 році [8].

Найбільш суттєвими проблемами житлово-комунального комплексу муніципальних утворень, що перебувають у сфері відповідальності місцевих органів влади, є:

- високий ступінь зношеності інженерних мереж, що зумовлює перебої у водо- та електропостачанні;
- недостатня частка впорядкованого житлового фонду, забезпеченого водопостачанням і водовідведенням, а також низький рівень газифікації територій;
- збільшення обсягів аварійного житлового фонду;
- незадовільна якість роботи комунальних служб, зокрема у сфері вивезення твердих побутових відходів та прибирання територій;
- зростання заборгованості населення за житлово-комунальні послуги, причому за останні п'ять років показник простроченої заборгованості збільшився у два рази;
- низький рівень підтримки населенням реформ у сфері житлово-комунального господарства.

Серед ключових проблем транспортного комплексу слід виокремити незадовільний стан дорожньої інфраструктури, низькі технічні характеристики та недостатній рівень експлуатаційної якості доріг. Лише близько 38% автомобільних доріг державного значення відповідають нормативним вимогам. Існує також ризик зниження пропускної спроможності державних автошляхів: 29% їхньої протяжності експлуатується з перевищенням нормативного навантаження, особливо в районах, наближених до великих міст.

Додатковою проблемою є недостатній розвиток місцевої дорожньої мережі, що призводить до перевантаження доріг державного значення. Посилення рівня автомобілізації населення ще більше загострює зазначені диспропорції [6]. Низька якість дорожнього покриття є загальнонаціональною проблемою, характерною для всіх регіонів і типів муніципальних утворень. Згідно з результатами опитування Фонду «Громадська думка», 71% респондентів серед основних проблем благоустрою населених пунктів насамперед відзначають незадовільний стан доріг [9].

Оцінки рівня розвитку дорожнього господарства також належать до найнижчих серед усіх галузей соціальної інфраструктури за результатами експертних опитувань.

У відповідях керівників органів місцевого самоврядування рівень забезпечення населення поштовими та телефонними послугами оцінюється в середньому вище, ніж доступ до мережі Інтернет (3,9 і 3,6 бала відповідно за п'ятибальною шкалою).

Попри позитивну динаміку, за якої частка домогосподарств, що мають доступ до Інтернету, за останні п'ять років зростає у чотири рази, темпи розвитку все ще суттєво відстають від більшості європейських країн. У 2025 році частка домогосподарств, забезпечених персональним комп'ютером, становила 60,1%, тоді як доступ до мережі Інтернет мали 50,2% домогосподарств [8].

Результати досліджень також вказують на необхідність підвищення стандартів розвитку комплексу споживчого ринку (табл. 2.2). Такі стандарти є динамічними, формуються під впливом зовнішнього середовища та змінюються відповідно до зростаючих потреб населення.

Таблиця 2.2

Середні бали оцінки сфер споживчого ринку керівниками місцевих органів влади різних типів муніципальних утворень

Сфери споживчого ринку	Муніципальний район	Місцевий округ	Міське поселення	Сільське поселення
Система громадського харчування	3,5	4	3	2,1
Побутове обслуговування	3,6	4	3,5	2,2
Сфера торгівлі	4,2	4,4	4	3,9

Джерело: складено автором

Найвищі оцінки отримала сфера торгівлі, яка в сучасних умовах характеризується найбільш динамічним розвитком. Загалом у відповідях керівників простежується тенденція вищого рівня оцінювання

функціонування всіх сфер споживчого ринку переважно в міських округах. Натомість показники розвитку побутового обслуговування населення у сільських поселеннях свідчать про погіршення якості соціального середовища на цих територіях.

Найнижчі оцінки серед галузей соціокультурного комплексу отримала система охорони здоров'я, середній показник якої становить 3,4 бала з п'яти. Найвищий рівень оцінювання зафіксовано у сфері освіти — 4,1 бала. Функціонування системи соціального захисту населення, за оцінками керівників органів місцевого самоврядування, є дещо кращим порівняно з медичним забезпеченням та культурно-дозвіллевою сферою і становить у середньому 3,9 бала.

Роль місцевого самоврядування у процесах модернізації соціальної інфраструктури є визначальною. Комплексність та багатовимірність наявних проблем висуває підвищені вимоги до системи управління, яка забезпечує функціонування та розвиток соціальної інфраструктури, насамперед на локальному рівні. Територіальна концентрація процесів життєзабезпечення населення та просторове розміщення об'єктів соціальної інфраструктури підтверджують провідну роль органів місцевої влади у регулюванні цих процесів. Відповідно до законодавства та завдяки найбільшій наближеності до потреб населення місцеве самоврядування володіє необхідними повноваженнями, ресурсним потенціалом і функціональними можливостями для здійснення модернізації соціальної інфраструктури на рівні муніципальних утворень.

Водночас проблеми розвитку соціальної інфраструктури в муніципальних утвореннях значною мірою відображають наявні інституційні дисбаланси. До них належать обмеження автономії місцевого самоврядування внаслідок недостатнього ресурсного забезпечення, дефіциту повноважень, обмежені можливості місцевого нормотворення, а також низький рівень довіри населення до органів влади.

Фінансова забезпеченість місцевих бюджетів виступає одним із ключових чинників модернізації соціальної інфраструктури. Як зазначається у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, в Україні сформувався досить високий, навіть у порівнянні з іншими унітарними державами, рівень централізації доходів. Водночас органи місцевого самоврядування залишаються перевантаженими значним обсягом видаткових зобов'язань.

У результаті в країні функціонує розгалужена система міжбюджетних трансфертів, яка при цьому є надмірно деталізованою (близько 90 видів міжбюджетних дотацій та понад 20 видів субвенцій). Міжбюджетні трансферти становлять основну частку доходів субнаціональних бюджетів, що нерідко формує утриманські підходи в діяльності органів влади як на регіональному, так і на муніципальному рівнях [5].

За умов існуючої бюджетної централізації виникають суттєві труднощі у реалізації принципів місцевого самоврядування. Закріплені законодавством повноваження не забезпечуються належними фінансовими ресурсами, а значна частка трансфертів у структурі доходів муніципальних бюджетів свідчить про недосконалість чинної бюджетної політики та потребу у формуванні більш ефективних, у тому числі конкурентно-ринкових моделей розвитку місцевого самоврядування і використання економічного потенціалу територій.

У структурі міжбюджетних трансфертів переважають не дотації, які дають змогу органам місцевого самоврядування самостійно визначати напрями використання коштів, а субвенції, що надаються переважно на умовах співфінансування та спрямовуються на фінансування визначених державою або регіональними органами влади пріоритетів. Унаслідок цього місцеві органи влади, які формально відповідають за розвиток соціальної інфраструктури, фактично обмежені у можливості самостійно визначати ключові проблеми території та спрямовувати ресурси на їх вирішення.

Результати дослідження, проведеного Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування, свідчать, що 79,3% опитаних відзначили зниження доходів місцевих бюджетів у 2025 році порівняно з 2024 роком. Понад половина респондентів (62,96%) також вказали на необхідність удосконалення системи міжбюджетних відносин [4].

Аналіз сучасних тенденцій бюджетного забезпечення муніципальних утворень України дає підстави стверджувати про наявність елементів штучної дотаційності їхніх бюджетів. Вилучення значної частини податкових надходжень до бюджетів вищих рівнів із подальшим їх перерозподілом у формі міжбюджетних трансфертів підтримує високий ступінь централізації фінансових ресурсів і зумовлює залежність органів місцевого самоврядування від рішень державного та регіонального рівнів влади.

Система трансфертів охоплює як об'єктивно фінансово слабкі муніципальні утворення, так і території зі стабільною податковою базою, які за умови перегляду нормативів відрахувань могли б забезпечити достатній рівень фінансової самостійності у вирішенні питань місцевого значення. Така практика послаблює дію стимулюючих механізмів щодо ефективного використання власного соціально-економічного потенціалу територій.

Пріоритетними напрямками посилення фінансових ресурсів для модернізації соціальної інфраструктури муніципальних утворень є трансформація податкової політики держави, поглиблення бюджетної децентралізації та забезпечення прозорості міжбюджетних відносин. Децентралізація бюджетної системи сприятиме більш раціональному розподілу податкових надходжень між державним, регіональним і місцевим рівнями, що, своєю чергою, дозволить сформувати достатню фінансову базу для розвитку соціальної інфраструктури на місцях.

Забезпечення прозорості міжбюджетних відносин передбачає чітке нормативне закріплення часток зарахування окремих податків до місцевих бюджетів, насамперед податку на прибуток підприємств. Це має підвищити мотивацію органів місцевого самоврядування до активізації соціально-

економічного розвитку територій і сприяти формуванню конкурентно-ринкової моделі функціонування місцевого самоврядування.

У сучасних ринкових умовах необхідним є концептуально оновлений підхід до формування фінансової бази місцевих бюджетів, який би забезпечував консолідацію зусиль держави, населення та бізнесу з метою підвищення рівня і якості життя, а також стимулювання соціально-економічного розвитку муніципальних утворень. Модель ендогенного розвитку територій передбачає орієнтацію насамперед на внутрішні ресурси, а не виключно на зовнішні джерела фінансування. У цьому контексті пріоритетного значення набувають формування сприятливого інвестиційного клімату, підвищення туристичної привабливості територій, розвиток інноваційних проєктів та підтримка малого підприємництва.

Питання формування власних джерел доходів місцевих бюджетів сьогодні активно підкреслюється у науковій літературі. Зокрема, О.О. Уржа звертає увагу на важливість реалізації маркетингових проєктів, які «дозволять муніципальному утворенню зробити серйозний прорив у своєму розвитку, освоїти нові напрямки у створенні робочих місць та привабливості території для інвесторів» [7, с. 106].

Просування іміджу муніципального утворення як привабливої туристичної дестинації сприяє не лише збільшенню доходної частини місцевих бюджетів за рахунок додаткових податкових надходжень, але й виступає важливим чинником розвитку соціальної інфраструктури. Формування та популяризація культурних об'єктів, що мають туристичну цінність, знижує підприємницькі ризики, пов'язані з розміщенням об'єктів соціальної інфраструктури, завдяки формуванню стабільного попиту на відповідні послуги.

Залучення суспільного інтересу до соціокультурних об'єктів муніципального утворення підвищує інвестиційну привабливість території та стимулює розвиток соціальної інфраструктури, зокрема дорожнього

господарства, транспортної системи, сфери побутового обслуговування, громадського харчування та інших суміжних галузей.

Підвищення рівня туристичної привабливості та престижу території може бути досягнуто через використання наявних культурно-історичних пам'яток і унікальних природних ресурсів. Особливої актуальності набуває розвиток сільського, культурно-пізнавального туризму, а також пошук нових підходів до формування туристичного потенціалу малих міст і сільських поселень. Залучення корінних народів до туристичної діяльності, популяризація народних художніх промислів і відтворення історичного середовища поселень є важливими напрямками формування туристичного іміджу територій, що, у свою чергу, виступає каталізатором розвитку соціальної інфраструктури.

Пріоритетність розвитку туристичної інфраструктури як важливого чинника соціально-економічного зростання муніципальних утворень і підвищення їх туристичної привабливості підтверджується також експертними оцінками. Зокрема, 62,3% керівників органів місцевого самоврядування вважають, що підприємства інфраструктури дозвілля є найбільш перспективними об'єктами для інвестування. Другу позицію за рівнем інвестиційної значущості, за оцінками експертів, посідають засоби розміщення, зокрема готельні підприємства (43,6%).

Приватні інвестиційні ресурси модернізації соціальної інфраструктури. Зменшення обсягів бюджетного фінансування органів місцевого самоврядування, а також недостатній рівень державних інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури створюють суттєві ризики для забезпечення життєдіяльності населення. За таких умов залучення приватного інвестиційного капіталу виступає одним із ключових чинників розвитку соціальної інфраструктури сучасних муніципальних утворень. Водночас результати опитування керівників органів місцевого самоврядування свідчать, що приватні інвестиції розглядаються як недостатньо потужне

джерело розвитку цієї сфери. Для порівняння, навіть власні фінансові ресурси респонденти оцінюють дещо вище (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Розподіл відповідей на питання «Оцініть наявні у Вашому муніципальному утворенні ресурси у розвиток соціальної інфраструктури», %

Джерело: складено автором

Недостатній обсяг приватних інвестицій значною мірою зумовлений використанням традиційних підходів до залучення бізнесу у вирішення проблем функціонування соціальної інфраструктури. Поширений концепт соціальної відповідальності бізнесу формує певні усталені моделі взаємодії влади з приватним сектором, які часто фактично зводяться до очікування або навіть стимулювання безоплатної участі підприємств у фінансуванні розвитку територій та об'єктів соціальної інфраструктури.

Це підтверджується результатами емпіричних досліджень: майже кожен п'ятий керівник органу місцевого самоврядування зазначив, що соціально відповідальні підприємства систематично здійснюють безоплатні внески у розвиток соціальної інфраструктури (табл. 2.3).

Таким чином, формується об'єктивне протиріччя між потребою муніципальних утворень у залученні приватного інвестиційного ресурсу та фактичною обмеженістю його надходження. Це свідчить про необхідність переходу до більш гнучких та економічно обґрунтованих механізмів залучення бізнесу до вирішення питань місцевого розвитку. У світовій

практиці одним із найбільш ефективних інструментів у цьому напрямі вважається механізм Public Private Partnership (державно-приватного або суспільно-приватного партнерства), який забезпечує консолідацію ресурсів та інтересів бізнесу і влади.

У межах таких моделей партнером приватного сектору можуть виступати державні, регіональні або муніципальні органи влади, що дозволяє реалізовувати спільні проєкти розвитку соціальної інфраструктури на взаємовигідних засадах.

Таблиця 2.3

Розподіл відповідей питанням: «Чи активно залучається бізнес до розвитку соціальної інфраструктури у муніципальному утворенні?», %

Варіант відповіді	Відсотки
Так, у межах класичних форм співпраці (створення спільних підприємств, короткострокова оренда, сервісні контракти на ремонт та обслуговування об'єктів соціальної інфраструктури).	16,7
Так, у форматі державно-приватного партнерства.	4,2
Так, підприємства, що дотримуються принципів соціальної відповідальності, регулярно безоплатно інвестують у розвиток соціальної інфраструктури.	18,9
Дуже рідко бізнес вкладає кошти у розвиток соціальної інфраструктури муніципального утворення.	42,0
Ні, бізнес практично не бере участі у розвитку соціальної інфраструктури.	18,1
Інші варіанти.	3,9

Джерело: складено автором

Як показують результати опитування, зазначена форма взаємодії використовується недостатньо активно: лише 4,2% респондентів відзначили, що в межах муніципальних утворень бізнес залучається до розвитку соціальної інфраструктури через реалізацію проєктів державно-приватного партнерства. Водночас більшість експертів розглядають саме цей механізм як найбільш ефективний інструмент для розв'язання проблем розвитку соціальної інфраструктури (рис. 2.5).

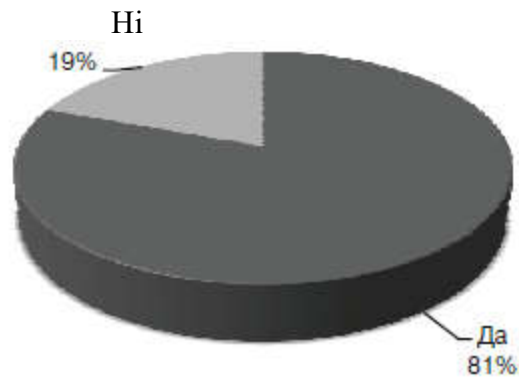

Рис. 2.5. Розподіл відповідей на запитання: «Як Ви вважаєте, чи є державно-приватне партнерство одним із ефективних інструментів вирішення проблем соціальної інфраструктури?»

Джерело: складено автором

Серед основних переваг державно-приватного партнерства, які відзначають опитані експерти, насамперед виокремлюються можливість скорочення бюджетних витрат, а також підвищення якості послуг для населення, що забезпечуються в процесі експлуатації інфраструктурних об'єктів приватним інвестором (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл відповідей на запитання: «Які, на Вашу думку, переваги державно-приватного партнерства у сфері розвитку соціальної інфраструктури?»

Варіант відповіді	Відсотки
Підвищення ефективності управління та експлуатації об'єктів соціальної інфраструктури приватним інвестором, а також створення стимулів для впровадження сучасних технологій.	37,3
Покращення якості послуг, що надаються населенню в процесі функціонування інфраструктурних об'єктів під управлінням приватного партнера.	39,9
Можливість економії бюджетних коштів муніципального утворення за рахунок залучення приватного капіталу.	60,4
Зменшення рівня корупційних ризиків через посилення контролю з боку бізнесу за використанням бюджетних ресурсів.	11,0
Зниження перевитрат фінансових ресурсів завдяки більш ефективному менеджменту під час будівництва та реалізації інфраструктурних проєктів приватним інвестором.	14,5
Відсутність переваг.	4,1

У сучасних ринкових умовах виникає потреба в інституційній трансформації усталених моделей взаємодії влади з бізнесом, а також у формуванні нової, послідовної муніципальної політики, яка передбачає перехід від адміністративного тиску на бізнес із метою отримання благодійної допомоги та безоплатного фінансування соціальної інфраструктури до більш збалансованого, цілеспрямованого та взаємовигідного співробітництва.

Отже, обмеженість форм взаємодії між органами місцевого самоврядування та бізнесом у межах суспільно-приватного партнерства виступає одним із стримувальних чинників його розвитку. На це вказала значна частина опитаних експертів: 31,3% оцінили даний фактор як дуже вагомий, а 53,2% зазначили, що він має вплив, хоча й меншою мірою.

Звуження інструментів співпраці також проявляється у рідкісній практиці залучення приватного інвестора до подальшого управління об'єктами соціальної інфраструктури. Такий аспект визначили як дуже суттєвий кожен третій опитаний експерт, тоді як 55,1% вважають, що він також впливає на розвиток державно-приватного партнерства, але не є визначальним.

Окремою проблемою, що суттєво обмежує реалізацію проєктів суспільно-приватного партнерства у сфері розвитку соціальної інфраструктури, є їх фінансове забезпечення. Зокрема, 76,2% керівників органів місцевого самоврядування зазначили як ключовий фактор дефіцит місцевих бюджетів, який не дозволяє надавати належні гарантії інвестиційним проєктам.

Особливістю реалізації масштабних проєктів державно-приватного партнерства в Україні, зокрема у транспортній сфері, є також низький рівень конкуренції серед учасників конкурсних процедур на укладення концесійних угод. Нерідко спостерігається обмежена кількість претендентів або їх усунення через формальні порушення у підготовці конкурсної документації.

Світовий досвід засвідчує, що недостатній рівень конкуренції при виборі приватного партнера часто є наслідком слабкої підготовки проєктів, а також недостатнього інформаційного та маркетингового супроводу. Як зазначає Джеффри Делмон, «відсутність інших учасників тендеру і, відповідно, конкурентного середовища послаблює переговорні позиції органів влади. Подання лише однієї пропозиції слід розглядати як невдачу, а тендер у такому випадку має бути або повторно оголошений, або скасований» [3]. Водночас у сучасній українській практиці на відсутність належних умов для конкурентного відбору бізнес-партнерів при укладенні концесійних угод вказав кожен третій керівник органів місцевого самоврядування.

Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з рівнем інформаційного забезпечення проєктів суспільно-приватного партнерства. Так, 37,7% опитаних експертів відзначили, що обмежений доступ інвесторів до інформації суттєво впливає на реалізацію механізмів державно-приватного партнерства у сфері соціальної інфраструктури, тоді як 45,1% оцінили вплив цього чинника як помірний. Крім того, 43,9% керівників органів місцевого самоврядування вважають, що сформовані стереотипи щодо збитковості проєктів державно-приватного партнерства також істотно стримують їх практичну реалізацію.

Важливим обмежувальним фактором залишається і корупція, яка суттєво впливає на впровадження проєктів суспільно-приватного партнерства. Приблизно третина керівників органів місцевого самоврядування оцінила її значущість як дуже високу. Корупційні ризики зумовлюють низький рівень прозорості під час укладання контрактів і звужують можливості формування відкритого конкурентного середовища, на що в тій чи іншій мірі вказали 69,4% респондентів.

З огляду на те, що найбільш поширеною формою взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом залишається безповоротне фінансування соціальної інфраструктури з боку приватного сектору,

особливого значення набуває дослідження факторів, що дозволяють підвищити ефективність та результативність таких форм співробітництва.

Експерти відзначають, що на сьогодні місцеві органи влади практично не мають достатніх інструментів стимулювання соціально відповідальної поведінки бізнесу. За оцінками підприємницького середовища, ключовим мотивуючим механізмом виступає податкова політика, а найбільш дієвим стимулом вважаються різноманітні податкові пільги.

Водночас обмеженість повноважень органів місцевого самоврядування у сфері нормотворення істотно звужує можливості використання таких інструментів. Це підтверджується результатами соціологічного дослідження: 70,7% опитаних експертів визначили як найбільш вагому проблему відсутність у муніципальної влади реальних механізмів стимулювання приватних інвестицій (зокрема зниження податкового навантаження або звільнення інвестицій від оподаткування прибутку).

З огляду на поширену практику залучення коштів приватного сектору для вирішення питань місцевого розвитку, актуальним є законодавче розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо можливості податкового стимулювання внесків у розвиток соціальної інфраструктури, зокрема через часткове звільнення таких внесків від оподаткування прибутку.

Додатковим інструментом мотивації може виступати запровадження податкових преференцій для підприємств, які здійснюють безповоротні інвестиції, наприклад у формі часткового повернення інвестованих коштів у межах визначеної частки сплачених податків. Важливу роль відіграють також механізми нематеріального стимулювання, зокрема суспільне визнання підприємств, висвітлення їхньої діяльності в місцевих медіа та формування позитивного іміджу соціально відповідального бізнесу.

Таким чином, органи місцевого самоврядування володіють значним потенціалом і функціональними можливостями для модернізації соціальної інфраструктури, однак ефективність реалізації цього потенціалу значною

мірою залежить від рівня їх фінансово-економічного забезпечення. Серед ключових пріоритетів формування фінансових ресурсів слід виокремити бюджетну децентралізацію та розвиток інструментів територіального маркетингу, що сприятиме як зростанню доходів місцевих бюджетів, так і активізації інвестиційної діяльності у соціальній сфері.

Стратегічним напрямом залучення інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури залишаються проекти державно-приватного партнерства. Їх ефективна реалізація потребує розширення можливостей приватного партнера щодо залучення додаткового фінансування (зокрема кредитних ресурсів під заставу об'єктів концесії та участі органів місцевого самоврядування у наданні інвестиційних гарантій), посилення інформаційно-консультаційної підтримки, забезпечення відкритого доступу інвесторів до необхідної інформації, а також підвищення кваліфікації муніципальних службовців у сфері підготовки та супроводу проектів державно-приватного партнерства. Важливим також є розширення форм взаємодії між владою та бізнесом у межах відповідних партнерських моделей.

Висновки до розділу 2

1. У сучасних умовах саме органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у управлінні соціальною інфраструктурою на територіях. Їхні повноваження охоплюють стратегічне планування розвитку інфраструктури, формування соціальної політики та програм розв'язання найбільш актуальних проблем, а також визначення фінансових підходів до розвитку територій. Вони забезпечують як пряме управління об'єктами комунальної власності через бюджетне фінансування, так і регулювання діяльності приватного сектору, а також займаються кадровими питаннями, включно з підготовкою та перепідготовкою персоналу.

2. Регулювання соціальної інфраструктури на місцевому рівні здійснюється через комплекс інструментів, які умовно поділяються на шість основних груп: правове регулювання; податкові стимули та пільги; безпосереднє виробництво суспільно значущих послуг через державні та комунальні підприємства; підтримка виробників через субсидії, інфраструктурні та організаційні механізми; підтримка споживачів через соціальні виплати, цінове регулювання та компенсаційні механізми; а також система контролю за якістю та наданням послуг.

3. Оцінювання ефективності розвитку соціальної інфраструктури базувалося на широкому емпіричному дослідженні за участю 718 представників місцевої влади, проведеному у 2025 році. Воно включало анкетування за 5-бальною шкалою, аналіз можливостей державно-приватного партнерства, а також використання офіційної статистики та соціологічних опитувань населення. Такий підхід дозволив поєднати експертні оцінки з даними державної статистики та громадської думки.

4. Результати дослідження засвідчили загалом низький рівень задоволеності населення станом соціальної інфраструктури: близько третини опитаних висловили незадоволення. Найбільш проблемними сферами визначено інженерні мережі, дороги, побутове обслуговування, медицину та

культурно-дозвільну інфраструктуру. Саме ці галузі отримали найнижчі оцінки як від населення, так і від представників місцевої влади.

5. Основні проблеми розвитку соціальної інфраструктури мають інституційний характер і пов'язані з обмеженою автономією місцевого самоврядування, недостатнім фінансовим забезпеченням, дефіцитом повноважень та низьким рівнем довіри до влади. Умови бюджетної централізації та залежність від трансфертів ускладнюють реалізацію принципів самостійного управління, що актуалізує потребу у зміні моделі місцевого самоврядування та посиленні його економічної самодостатності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід формування та розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні

У зарубіжній економічній літературі останніх років під час формування державної політики у сфері розвитку соціальної інфраструктури значного поширення набули підходи, що ґрунтуються на паритетному поєднанні ресурсів державного бюджету та приватного сектору у процесах створення й модернізації об'єктів соціальної інфраструктури. Значна частина науковців загалом обґрунтовано зазначає, що бізнес за своєю природою орієнтований насамперед на отримання прибутку, а отже, не є повністю соціально відповідальним у класичному розумінні цього поняття. Водночас ключова роль держави полягає у формуванні механізмів, які або зобов'язують, або стимулюють бізнес до участі у реалізації соціально значущих інфраструктурних проєктів. Основною проблемою при цьому є визначення меж і параметрів участі кожної зі сторін партнерства. Надмірне податкове навантаження на приватний сектор, спрямоване на фінансування соціальних витрат, може призвести до зниження ділової активності підприємств і, як наслідок, до скорочення податкової бази. З іншого боку, надмірне фінансове навантаження на державний бюджет здатне обмежити реалізацію інших важливих програм, зокрема у сфері інноваційного розвитку та впровадження новітніх макроекономічних інструментів, що також негативно впливає на загальну економічну динаміку та підприємницьку активність. Саме тому зарубіжні дослідники протягом тривалого часу займаються пошуком оптимального балансу у розподілі відповідальності та ресурсів між державою і приватним сектором у межах державно-приватного партнерства. При цьому

в різних країнах формуються власні моделі такого партнерства, які відрізняються ступенем участі та функціональним розподілом обов'язків між учасниками.

У різних моделях співвідношення функцій партнерів змінюється (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Моделі ДПП, які характерні для зарубіжних країн

Модель ДПП	Опис
ВТО (Built, Transfer, Own / будівництво -передача - експлуатація)	Приватний партнер будує або реконструює об'єкт, після чого передає його державі, а сам тимчасово експлуатує його і отримує дохід від роботи об'єкта.
ВОТ / DBOT (Built, Own, Transfer / будівництво - експлуатація - передача)	Приватна сторона зводить або оновлює об'єкт, тимчасово володіє ним, використовує для отримання прибутку, а після завершення угоди передає у власність державі.
ВОО / DBOO (Built, Own, Operate/ будівництво - володіння - експлуатація)	Приватний партнер проектує і/або будує об'єкт, експлуатує його протягом погодженого строку та отримує прибуток, зберігаючи право власності протягом дії договору.
(D)BOOT (Design, Built, Own, Operate, Transfer/ дизайн - будівництво - володіння - експлуатація - передача)	Приватна сторона створює або модернізує об'єкт, тимчасово ним володіє і керує, отримує дохід, а після завершення контракту передає його державі.
DBFO / PFI (Design, Built, Finance, Operate/ проектування - будівництво - фінансування - експлуатація)	Приватний партнер проектує і будує об'єкт, який потім переходить у власність держави, а натомість приватна сторона отримує право на надання послуг і отримання доходу з його використання.

Джерело: [89]

У всіх розглянутих моделях державно-приватного партнерства простежується взаємна зацікавленість як з боку публічного сектору, так і з боку приватного бізнесу. Для держави участь у таких механізмах означає можливість передати частину функцій щодо інвестування, будівництва та утримання об'єктів соціальної інфраструктури приватним структурам, отримати додаткові надходження до бюджету, а також забезпечити створення соціально значущих об'єктів без надмірного навантаження на державні фінанси. Для бізнесу, у свою чергу, участь у державно-приватному

партнерстві відкриває доступ до довгострокового управління об'єктами державної або комунальної власності на пільгових умовах, а також передбачає наявність певних гарантій повернення інвестицій, оскільки частина ризиків у таких проєктах бере на себе держава. Водночас важливим результатом функціонування механізмів ДПП є реалізація суспільно значущих завдань, зокрема підвищення якості надання послуг населенню, у ряді випадків - зниження їх вартості, а також вивільнення бюджетних ресурсів для спрямування на інші пріоритетні соціальні напрями. Практика застосування механізму державно-приватного партнерства за кордоном бере свій початок із кінця ХХ століття і з того часу постійно розвивається та вдосконалюється. У різних сферах державного управління співпраця держави та приватного сектору дозволила досягти помітного економічного та соціального ефекту. Законодавче регулювання у сфері державно-приватного партнерства в різних країнах здійснюється за різними підходами. Узагальнена інформація щодо нормативно-правової бази у сфері ДПП наведена в таблиці 3.2.

Найбільш активними прихильниками залучення приватного сектору до створення соціально значущої інфраструктури традиційно виступають Велика Британія, Швеція, Ірландія та низка інших європейських країн. Саме ці держави одними з перших розпочали формування нормативно-правових засад і створення інституційних структур для розвитку механізмів державно-приватного партнерства.

Законодавча база цих країн загалом є достатньо розвиненою та гнучкою, що дозволяє ефективно адаптувати інститути ДПП до різних сфер суспільної інфраструктури та умов реалізації проєктів.

Найбільш масштабні інституційні трансформації у цій сфері відбулися у Великій Британії. Запровадження концепції Private Finance Initiative (PFI) стало основою формування британської моделі державно-приватного партнерства. У її межах приватним компаніям передавалися функції фінансування, будівництва, реконструкції та подальшої експлуатації об'єктів

соціальної інфраструктури, що залишаються у державній власності. Саме Велика Британія сьогодні розглядається як одна з провідних країн у практичному застосуванні механізмів ДПП.

Таблиця 3.2

Законодавча база у сфері ДПП у країнах світу

Країна	Закон про ДПП
Великобританія	Відсутнє
Франція	Закон «Про контракти ДПП» 2008 р.
Німеччина	Закон «Про розвиток ДПП» 2005 р.
Туреччина	Відсутнє
Нідерланди	Відсутнє
Ірландія	Закон «Про ДПП» 2002р.
США	Відсутнє
Канада	Відсутнє
Казахстан	Закон «Про ДПП» 2015
Китай	Відсутнє

Джерело: [11]

До найбільш відомих проєктів початку 2000-х років належать: впровадження системи поводження з відходами на острові Вайт, створення нових громадських бібліотек, відкриття та модернізація шкіл у низці міст, а також розвиток залізничної інфраструктури [10].

Для британської моделі державно-приватного партнерства характерними є такі особливості:

- держава як партнер бере на себе зобов'язання щодо компенсації витрат приватного інвестора та забезпечення гарантованого рівня доходності після введення об'єкта в експлуатацію;

- реалізація інвестиційних проєктів у межах ДПП передбачає дотримання визначених законодавчих і процедурних вимог. Водночас у Великій Британії відсутній єдиний спеціальний закон про ДПП, що зумовлює відносну свободу вибору форм і моделей взаємодії між партнерами.

У Канаді активне впровадження механізмів державно-приватного партнерства розпочалося у 1980-х роках. Зокрема, в провінції Онтаріо було

створено Інфраструктурну корпорацію, через яку реалізовувалася програма Ontario's Infrastructure Investment Program. На загальнодержавному рівні функції розвитку ДПП виконують Міністерство інфраструктури Канади та Рада з державно-приватного партнерства, які здійснюють фінансування, надають консультаційну підтримку, проводять аналітичні дослідження та формують рекомендації щодо впровадження найкращих практик у цій сфері.

Ефективність застосування механізмів ДПП у Канаді оцінюється через такі результати, як зростання доходів підприємств, зниження рівня безробіття, збільшення податкових надходжень до бюджету та створення нових робочих місць.

У Німеччині витоки використання державно-приватного партнерства пов'язані ще з серединою ХІХ століття, коли елементи такої взаємодії застосовувалися у кооперативному будівництві. Перші будівельні об'єднання формувалися переважно за рахунок власних коштів учасників. У межах таких моделей співпраці приватний сектор обмежував рівень прибутковості, натомість отримував від держави податкові преференції.

Одним із показових прикладів реалізації ДПП у Німеччині є будівництво аеропорту у Франкфурті-на-Майні. У німецькій моделі держава одночасно виступає замовником інфраструктурних проєктів і регулятором, формуючи сприятливі умови для інвестування. Такий підхід забезпечує баланс інтересів держави, бізнесу та суспільства. У межах цієї моделі об'єкти інфраструктури залишаються у державній власності, тоді як приватні партнери відповідають за їх експлуатацію та належне технічне утримання.

Інституційна система ДПП у Німеччині охоплює підготовку, організацію та реалізацію відповідних проєктів. Координаційна та методична діяльність сприяє розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема формуванню баз даних інвесторів, вивченню міжнародного досвіду та розробці інструментів підвищення ефективності державно-приватної взаємодії.

Країни Європейського Союзу постійно удосконалюють моделі розвитку соціальної інфраструктури, при цьому щорічно вносяться численні зміни до законодавчих актів, що регулюють цю сферу, залежно від актуальних політичних та соціально-економічних тенденцій у суспільстві. Зокрема, частка нормативних документів соціальної спрямованості в країнах ЄС сягає близько 90%. За даними Євростату, понад 50% сукупного ВВП країн Європейського Союзу спрямовується на функціонування та підтримку соціальної інфраструктури, а у Швеції цей показник наближається до 60% [17].

У Китаї механізми державно-приватного партнерства застосовуються вибірково, не охоплюючи всі сектори економіки. Найбільш активно вони впроваджуються у сфері освіти, де приватні підприємства залучаються до організації освітнього процесу, зокрема до проведення занять і надання освітніх послуг на базі приватних закладів із державним фінансуванням.

Загалом, основним джерелом формування дохідної частини бюджетів більшості розвинених країн, що забезпечує фінансування соціальної інфраструктури, залишаються податки, збори та акцизні платежі. Наприклад, у Франції податок на додану вартість становить близько 80% усіх непрямих податкових надходжень, тоді як в інших країнах його частка коливається в межах 30–50%.

У США реалізується політика поступового скорочення федерального фінансування бюджетів штатів у частині витрат на соціальну інфраструктуру, що сприяє підвищенню їх фінансової самостійності та відповідальності місцевих органів влади у вирішенні відповідних завдань. Водночас одним із найбільш ефективних інструментів регулювання та управління сферою соціальної інфраструктури виступає диверсифікація податкових джерел і розширення податкової бази територій. Така диверсифікація проявляється у варіюванні податкових ставок, коли навіть різниця у 1% може спричинити зміну податкової бази в середньому на 6% [2].

У таблиці 3.3 наведено сфери реалізації механізму державно-приватного партнерства у розвинених зарубіжних країнах.

Таблиця 3.3

Сфери державно-приватного партнерства розвинених зарубіжних країн

Країна	Сфери реалізації успішних проєктів
Австралія	Автодороги, залізниці, комунікаційні споруди [10]
Німеччина	Об'єкти освіти, сфери правопорядку, інформаційних та комунікаційних технологій [68]
Великобританія	Об'єкти транспортної галузі, охорони здоров'я, освіти, проєкти галузі «Зелена економіка» [9]
Канада	Об'єкти охорони здоров'я, транспортної галузі, водопостачання, енергетики, утилізації промислових відходів
Іспанія	Об'єкти транспортної сфери
П. Корея	Об'єкти транспортної сфери, школи, військові об'єкти, об'єкти з переробки відходів [51]

Джерело: [49]

У країнах із перехідною економікою, зокрема в Болгарії, Чехії, Угорщині, Хорватії, Польщі, Румунії та Латвії, серед напрямів застосування механізмів державно-приватного партнерства провідне місце займає розвиток транспортної інфраструктури, насамперед будівництво автомобільних доріг, мостів і тунелів, а також об'єктів метрополітену й аеропортів. У країнах, що розвиваються (Індія, Бразилія, Чилі, Гонконг, Мексика, Саудівська Аравія, ОАЕ), пріоритетними сферами реалізації ДПП є дорожнє будівництво, аеропорти, установи пенітенціарної системи та об'єкти водоочисної інфраструктури [5].

Як свідчить практика розвинених держав, однією з найбільш поширених сфер взаємодії держави та бізнесу є соціальна інфраструктура. У межах таких моделей приватний партнер зазвичай бере на себе зобов'язання щодо проєктування, фінансування, створення та інколи експлуатації об'єктів, що забезпечують надання суспільно значущих послуг. Держава, своєю чергою, гарантує створення необхідних умов для функціонування таких послуг і здійснює виплату винагороди відповідно до умов контракту.

Досить показово особливості управління соціальною інфраструктурою в розвинених країнах можна простежити на прикладі системи охорони здоров'я, яка належить до найбільш ресурсомістких галузей соціальної сфери.

Залежно від домінуючих джерел фінансування, науковці виділяють державні, приватні та змішані (субсидовані з державних і громадських фондів) моделі систем охорони здоров'я. Так, в Англії, Норвегії, Данії, Ірландії та Фінляндії функціонують системи державного безоплатного медичного забезпечення. Натомість у Німеччині, Італії, Португалії, Іспанії та Японії переважають моделі, побудовані на принципах соціального страхування. Наприклад, за рахунок фондів соціального страхування, що формуються з внесків роботодавців і працівників, покривається близько 80% витрат на медичне обслуговування в Канаді, 75% у Німеччині та 97% в Італії [73].

У Великій Британії державне фінансування охорони здоров'я реалізується через Національну службу охорони здоров'я у формі централізованої бюджетної системи з високим рівнем концентрації фінансових ресурсів і обмеженою роллю місцевих бюджетів. Подібна модель фінансування була сформована й в Італії в результаті реформ 1978–1980 років, що передбачали уніфікацію системи через запровадження принципу загального страхового покриття та створення Національного фонду охорони здоров'я.

Таким чином, ключовою проблемою систем охорони здоров'я в розвинених країнах є пошук оптимального балансу розподілу витрат між державою, приватним сектором і населенням.

Яскравим прикладом переважно ринкової моделі соціальної інфраструктури є система охорони здоров'я США, яка є єдиною серед розвинених країн, де відсутня універсальна державна система медичного страхування. Це створює проблеми нерівного доступу до медичних послуг та їх якості для хронічно хворих пацієнтів і людей похилого віку. Саме цим

значною мірою пояснюється критичне ставлення низки країн до американської моделі охорони здоров'я.

За кордоном наявність платних елементів у сфері соціальної інфраструктури, зокрема в системі охорони здоров'я, зазвичай не розглядається як порушення конституційних гарантій. Населення в таких умовах адаптується до поєднання безоплатного (на момент надання) та платного характеру медичних послуг. Наприклад, у Бельгії понад 3% заробітної плати спрямовується до фондів соціального страхування, у Нідерландах - близько 6%, а в Німеччині — приблизно 6,5%. Крім того, частка особистих витрат населення на охорону здоров'я у більшості країн із розвиненими соціальними системами становить у середньому 15–25% загальних витрат у цій сфері. Так, у Бельгії, Люксембурзі та Франції пацієнти додатково оплачують близько 20–30% вартості медичних послуг, не враховуючи обов'язкових страхових внесків; в Австралії цей показник становить близько 15%, в Англії - приблизно 10%, у Швеції - близько 8% [44].

Проблема зростання вартості послуг соціальної інфраструктури в країнах із високим рівнем державного регулювання виявилася менш гострою порівняно з державами, де переважають ринкові механізми фінансування.

Зокрема, в Англії, де функціонує переважно державна національна система охорони здоров'я, частка витрат на охорону здоров'я у ВВП становить близько 6,1%. Водночас у країнах із більш розвиненими ринковими підходами до фінансування медицини ці показники є вищими: у Швеції - 8,2%, у Франції та Канаді - по 8,4%, у Німеччині - 8,9%, а в США - близько 10,1%. Разом із тим загальновизнаним є підхід, відповідно до якого для ефективного виконання своїх базових функцій система охорони здоров'я потребує фінансування на рівні 6–10% ВВП [65].

Таким чином, навіть за умови державного управління як страховими, так і бюджетними моделями охорони здоров'я, джерела фінансування у страховій системі є більш диверсифікованими. Вони формуються за рахунок

внесків роботодавців, працівників, а також державних субсидій, що надходять із загального або цільового бюджету.

Головна відмінність між державними та ринковими моделями соціальної інфраструктури, зокрема системи охорони здоров'я, полягає у принципах формування фінансових фондів. У ринкових моделях фонди переважно мають цільовий характер і формуються таким чином, що значна частина податкових надходжень акумулюється на місцевому рівні та використовується для фінансування різноманітних програм розвитку соціальної інфраструктури. Це, у свою чергу, послаблює жорсткість бюджетних обмежень і створює передумови для співфінансування з боку підприємств і працівників, які зацікавлені у отриманні відповідних соціальних послуг.

Якщо поширити логіку функціонування системи охорони здоров'я на всю сферу соціальної інфраструктури, можна зробити висновок, що ключовою перевагою державної моделі є її універсальне охоплення населення. У межах такої системи будь-яка особа, незалежно від рівня доходів чи соціального статусу, має гарантоване право на отримання базових соціальних послуг без прямої оплати, що і становить основний соціальний зміст та мету цієї моделі.

Наприклад, Національна служба охорони здоров'я Великої Британії здійснює контроль, управління та фінансування закладів охорони здоров'я, що забезпечує відносно високу економічну ефективність системи. Така організація сприяє жорсткішому контролю за бюджетними витратами, обмежує надмірне використання дорогої медичної техніки та знижує ризики необґрунтованого призначення процедур і дорогих лікарських засобів. У результаті витрати на утримання системи охорони здоров'я у Великій Британії є приблизно вдвічі нижчими, ніж у США.

Таким чином, на прикладі охорони здоров'я як однієї з найбільш витратних сфер соціальної інфраструктури можна простежити загальну

тенденцію випереджального зростання попиту на соціальні послуги порівняно з темпами зростання ВВП у розвинених країнах.

До ключових причин, що зумовлюють окреслені тенденції, можна віднести низку взаємопов'язаних економічних і соціальних чинників:

- технічне та технологічне ускладнення більшості сфер соціальної інфраструктури, що закономірно веде до зростання вартості відповідних послуг;

- ускладнення процесів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників у галузях соціальної сфери, що супроводжується підвищенням рівня оплати праці;

- демографічні зміни, зокрема зростання тривалості життя населення, що спричиняє збільшення обсягів, складності та вартості соціальних послуг;

- низька еластичність попиту на послуги соціальної інфраструктури, за якої підвищення цін не призводить до суттєвого скорочення їх споживання, що, у свою чергу, посилює інфляційний тиск порівняно з іншими секторами економіки.

У результаті аналізу наведених аспектів можна виокремити характерні ознаки державно-приватного партнерства:

- довгостроковий характер взаємовідносин між учасниками договірних відносин;

- використання механізмів ДПП для проєктування, фінансування, будівництва та подальшого управління об'єктами інфраструктури;

- збереження державою права власності на інфраструктурні об'єкти за одночасного залучення приватного сектору до їх експлуатації та управління;

- збереження за державою відповідальності перед суспільством за забезпечення функціонування соціально значущої інфраструктури;

- розподіл ризиків між державним і приватним партнерами із закріпленням відповідних гарантій для обох сторін угоди.

Спираючись на досвід розвинених країн, можна зробити висновок, що сфери застосування проєктів державно-приватного партнерства є доволі

різноманітними та залежать від стратегічних пріоритетів розвитку держави. Водночас у більшості випадків така взаємодія концентрується навколо реалізації суспільно значущих інфраструктурних проєктів.

Узагальнення наукових підходів дає змогу глибше усвідомити, що для України розвиток відносин між державою та приватним сектором у межах механізму ДПП має базуватися на створенні взаємовигідних умов для обох сторін, особливо для приватного бізнесу як ключового інвестора.

На думку експертів, одним із найбільш релевантних для України є досвід США щодо запровадження спеціальних територіальних податкових ставок для будівництва об'єктів соціальної інфраструктури регіонального значення, зниження податкового навантаження для малого та середнього бізнесу, що інвестує у соціальні проєкти, а також використання циклічності ділової активності при формуванні податкової політики та визначенні ставок оподаткування.

3.2. Оптимізація управління розвитком соціальної інфраструктури на місцевому рівні в умовах реформування системи місцевого самоврядування

Соціальна інфраструктура на місцевому рівні являє собою багатогалузевий комплекс, функціонування якого спрямоване на підвищення рівня добробуту населення та забезпечення належної якості життя територіальних громад. Вона є складовою загальної економічної системи регіону та розвивається відповідно до загальнодержавних соціально-економічних закономірностей і пріоритетів.

До структури соціальної інфраструктури належать система освіти та професійної підготовки кадрів, сфера торгівлі й громадського харчування, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення, заклади культури та мистецтва, система охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, а також природоохоронна діяльність. Функціонування зазначених галузей спрямоване на забезпечення доступності соціальних послуг, підвищення освітнього й культурного рівня населення, покращення медичного обслуговування та створення сприятливих умов для всебічного розвитку людини.

У сучасних умовах децентралізації та реформування системи місцевого самоврядування саме органи місцевої влади відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування соціальної інфраструктури. До їх компетенції належать питання соціального захисту населення, розвитку житлово-комунального господарства, організації транспортного забезпечення, підтримки закладів освіти й охорони здоров'я, охорони довкілля та реалізації місцевих програм соціального розвитку.

Водночас розвиток соціальної інфраструктури в регіонах України стримується низкою суттєвих факторів. По-перше, значна частина територіальних громад має обмежену дохідну базу місцевих бюджетів, що ускладнює фінансування навіть базових соціальних потреб населення. По-друге, трансформаційні процеси в системі державного управління та зміна

механізмів централізованого розподілу ресурсів призвели до недостатнього матеріально-технічного забезпечення багатьох соціальних програм та інвестиційних проєктів. По-третє, недостатній рівень конкуренції у сфері надання соціальних послуг, а також недосконалість механізмів управління й контролю за використанням бюджетних коштів знижують ефективність інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури.

У зв'язку з цим особливого значення набуває впровадження сучасних підходів до управління розвитком соціальної інфраструктури на місцевому рівні. Серед пріоритетних напрямів доцільно виділити посилення фінансової самостійності територіальних громад, удосконалення механізмів стратегічного планування, залучення приватних інвестицій та розвиток державно-приватного партнерства. Важливим чинником також є цифровізація управлінських процесів, що сприятиме підвищенню прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та ефективності використання ресурсів.

Подолання зазначених проблем потребує формування нового механізму управління соціальною інфраструктурою, насамперед на основі розвитку ринкових відносин у сфері надання соціальних послуг та трансформації окремих елементів державної системи життєзабезпечення, які не мають достатнього економічного підґрунтя для ефективного функціонування в сучасних умовах.

У цьому контексті ключовими рисами нового господарського механізму функціонування галузей соціальної інфраструктури мають стати подальша децентралізація управління соціальною сферою, передача значної частини управлінських повноважень і відповідальності за розвиток соціальної інфраструктури органам місцевого самоврядування, а також перехід від адміністративно-галузевого принципу організації мережі соціальних установ до регіонально орієнтованої моделі управління. Важливого значення набуває розширення автономії закладів соціальної

сфери у прийнятті управлінських рішень, організації діяльності та використанні фінансових ресурсів.

Одночасно необхідним є створення умов для забезпечення права громадян на вільний вибір закладів і форм отримання соціальних послуг, що сприятиме розвитку конкурентного середовища та підвищенню якості обслуговування населення. За таких умов частина соціальних послуг може надаватися на альтернативній основі із залученням недержавного сектору, громадських організацій та приватних суб'єктів господарювання.

Реформування системи управління соціальною інфраструктурою також передбачає вдосконалення механізмів соціального забезпечення населення. Соціальні виплати та державна підтримка мають гарантувати задоволення базових потреб громадян відповідно до встановлених соціальних стандартів, водночас стимулюючи економічну активність і підвищення рівня особистої відповідальності населення за власний добробут. У сучасних умовах модель соціальної політики поступово трансформується у систему, що поєднує державну підтримку з принципами адресності, ефективності та соціальної відповідальності.

У свою чергу, це потребує формування нового фінансового механізму управління розвитком соціальної інфраструктури. Такий механізм має передбачати удосконалення методології бюджетного планування видатків на соціальну сферу, розширення фінансової самостійності територіальних громад та активне залучення альтернативних джерел інвестування. До таких джерел належать кошти підприємств, приватного бізнесу, населення, банківських і кредитних установ, а також ресурси міжнародних, благодійних і громадських організацій.

Особливої актуальності набуває розвиток механізмів державно-приватного партнерства, що дозволяє забезпечити більш ефективне використання фінансових ресурсів та модернізацію об'єктів соціальної інфраструктури. Водночас важливим завданням залишається скорочення неефективних бюрократичних витрат і спрямування ресурсів безпосередньо

на реалізацію соціально значущих програм та підвищення якості життя населення.

У багатьох країнах світу формується механізм поєднання функцій держави як власника засобів виробництва та виробника суспільно значущих товарів і послуг, з одного боку, та як інституції суспільного контролю за ефективністю функціонування економічної системи — з іншого. За таких умов економіка зберігає змішаний характер, а роль державного та громадського впливу на діяльність приватного сектору поступово посилюється.

Вплив держави реалізується як через традиційні механізми регулювання - податкову політику, законодавче забезпечення, функціонування соціальних та інвестиційних фондів, державне стратегічне планування й економічну політику, - так і через новітні інструменти, серед яких важливе місце посідають виробнича демократія, соціальне партнерство, діяльність незалежних профспілок і громадських інституцій.

Перехід до ринкової економіки суттєво змінює місце та роль планування у системі управління соціальною інфраструктурою. Якщо в умовах централізованої економіки планування мало переважно директивний характер, то в сучасних умовах воно трансформується у механізм стратегічного прогнозування та координації соціально-економічного розвитку територій.

У науковій літературі серед основних методів планування та аналізу розвитку соціальної інфраструктури виокремлюють:

1. Планування і прогнозування розвитку соціальної інфраструктури як складової соціально-економічного комплексу регіону, а також оптимізацію територіального розміщення її об'єктів.
2. Комплексне планування капітальних інвестицій у розвиток галузей соціальної інфраструктури та оцінювання ефективності використання інвестиційних ресурсів.

3. Планування розвитку окремих галузей соціальної інфраструктури, здійснення інтегрального оцінювання та аналізу рівня їх функціонування.

Одним із найбільш ефективних підходів до управління розвитком соціальної інфраструктури вважається програмно-цільовий метод планування. Його сутність полягає у визначенні конкретних стратегічних цілей, формуванні системи завдань і заходів для їх досягнення, а також концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку. Такий підхід є альтернативою традиційному плануванню «від досягнутого рівня», яке не забезпечує належної гнучкості та ефективності в умовах динамічних соціально-економічних змін.

Важливим інструментом програмно-цільового планування є система соціальних норм і нормативів. Вона охоплює показники використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також нормативи забезпечення населення соціальними послугами. Особливе значення мають нормативи споживання матеріальних благ і платних послуг населенням, оскільки саме вони визначають мінімально необхідний рівень соціального забезпечення та є основою для формування державних соціальних стандартів.

Інтегральним соціальним нормативом у цій сфері виступає споживчий бюджет, який відображає обсяг матеріальних і нематеріальних благ та послуг, необхідних для забезпечення належного рівня життя населення. В українських умовах споживчий бюджет є важливим інструментом оцінювання соціальної політики держави, визначення прожиткового мінімуму та обґрунтування соціальних гарантій для населення.

Доцільним є підхід, відповідно до якого регіональні соціальні нормативи повинні ґрунтуватися на законодавчо затвердженому бюджеті мінімальної забезпеченості населення. Такий бюджет може слугувати основою для формування самостійних регіональних програм соціального

розвитку та визначення пріоритетів фінансування соціальної сфери на місцевому рівні.

Запровадження зазначеного підходу дає можливість узгодити соціальні нормативи з реальними фінансовими ресурсами та джерелами їх забезпечення, а також відійти від зрівняльної моделі розподілу ресурсів між регіонами і населенням в умовах нерівномірного економічного розвитку територій. У такому випадку підвищення рівня життя населення безпосередньо залежатиме від темпів економічного зростання конкретного регіону, ефективності використання місцевих ресурсів та спроможності органів влади забезпечувати розвиток соціальної інфраструктури.

Зазначений підхід базується на двох ключових принципах. Перший полягає у гарантуванні доступності базових соціальних благ і послуг у межах установлених державою мінімальних соціальних стандартів. Другий передбачає функціонування ринкових механізмів у сфері надання додаткових послуг та забезпечення населення благами понад гарантований мінімум. Така модель сприяє поєднанню принципів соціальної справедливості та економічної ефективності.

У міжнародній практиці для оцінювання результативності соціальної політики широко застосовується метод соціальних індикаторів. Він використовується для аналізу стану соціальної сфери, визначення тенденцій її розвитку, здійснення міжрегіональних порівнянь та оцінювання рівня людського розвитку. Саме на основі системи соціальних показників формуються національні доповіді про людський розвиток, які готуються за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН).

Одним із ключових інтегральних показників є індекс людського розвитку, який характеризує можливості населення щодо реалізації освітнього, професійного та соціального потенціалу. Для України цей показник є важливим інструментом оцінювання ефективності державної соціальної політики, рівня добробуту населення та якості функціонування соціальної інфраструктури.

Основою сучасної системи регіонального планування мають стати цільові комплексні програми та фонди соціального розвитку. Їх головне завдання полягає у концентрації фінансових, організаційних та інвестиційних ресурсів на вирішенні найбільш актуальних соціальних проблем територіальних громад.

Цільову соціальну програму доцільно розглядати як сукупність взаємопов'язаних проєктів, що реалізуються у різних галузях соціальної інфраструктури регіону. Соціальний проєкт при цьому виступає базовою одиницею інвестиційної діяльності у сфері життєзабезпечення населення та є складовою програм соціально-економічного розвитку територій.

Як правило, реалізація соціальних проєктів може здійснюватися як державними або комунальними установами, так і приватними організаціями чи громадськими об'єднаннями. Важливою умовою є технічна та економічна самостійність проєкту, його здатність забезпечувати конкретний соціальний результат незалежно від реалізації інших програмних заходів. Це створює передумови для більш ефективного управління ресурсами, підвищення адресності соціальної підтримки та залучення додаткових інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури регіонів України.

Залежно від мети створення та джерел формування у системі фондів соціального розвитку доцільно виокремлювати місцевий, регіональний, обласний, державний, а також міждержавний рівні. Така багаторівнева система дозволяє забезпечити комплексне фінансування соціальної сфери та ефективний перерозподіл ресурсів відповідно до потреб окремих територій і соціальних груп населення.

До системи загальнодержавних фондів соціального розвитку можуть входити фонди різного цільового призначення, діяльність яких спрямована на вирішення міжрегіональних соціально-економічних проблем. Важливим принципом їх функціонування є добровільність формування та участі регіонів у механізмах фінансової підтримки менш розвинених територій. У такому випадку економічно сильні регіони, які мають ширшу податкову базу,

можуть брати участь у перерозподілі ресурсів на користь територій із нижчим рівнем соціально-економічного розвитку. Подібна практика успішно застосовується у Німеччині, Данії, Швеції та інших країнах із розвинутою системою соціального забезпечення.

Прикладом таких інституцій можуть бути соціальні фонди та фонди медичного страхування. В українських умовах ключову роль у фінансуванні соціального забезпечення відіграють Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування та система державних медичних гарантій. Їх діяльність спрямована на забезпечення виплат пенсій, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, безробіттям, підтримкою малозабезпечених верств населення та фінансуванням медичних послуг.

Світова практика свідчить, що основними джерелами формування фондів соціального страхування є внески працівників, роботодавців і держави. Значна частина фінансових ресурсів формується за рахунок обов'язкових відрахувань із заробітної плати найманих працівників, які мають характер цільових соціальних внесків. Водночас витрати підприємств на соціальне страхування розглядаються як складова витрат виробництва та враховуються у собівартості продукції чи послуг.

Система обов'язкового медичного страхування, яка активно використовується у багатьох країнах світу, спрямована на підвищення якості медичних послуг шляхом консолідації бюджетних, страхових і приватних фінансових ресурсів. Для України розвиток таких механізмів є важливим напрямом реформування сфери охорони здоров'я та забезпечення доступності медичних послуг для населення.

Важливу роль у розвитку ринку соціальних послуг можуть відігравати благодійні фонди та громадські організації. У багатьох розвинених країнах вони беруть активну участь у фінансуванні освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту та підтримки вразливих категорій населення. В Україні значення благодійного сектору особливо зросло в умовах

соціально-економічних викликів і воєнного стану, коли громадські ініціативи стали важливим елементом підтримки населення та соціальної інфраструктури.

Джерелами наповнення регіональних фондів соціального розвитку можуть також виступати доходи підприємств соціальної інфраструктури, кошти професійних спілок, громадських і кооперативних організацій, надходження від місцевих податків і зборів, платежі за використання місцевих ресурсів, а також добровільні внески населення та бізнесу. Диверсифікація джерел фінансування створює передумови для більшої фінансової стійкості соціальної сфери та підвищення ефективності реалізації регіональних програм соціального розвитку.

Важливою складовою системи регіональних фондів соціального розвитку мають стати регіональні інвестиційні фонди. У розвинених країнах світу такі фонди, як правило, формуються за рахунок податкових надходжень до бюджету та використовуються для субсидування або повного фінансування розвитку нових і стратегічно важливих, але тимчасово малорентабельних галузей економіки, а також об'єктів соціальної інфраструктури.

Основним призначенням регіональних інвестиційних фондів є стимулювання соціально-економічного розвитку територій, модернізація соціальної сфери, підтримка інноваційних проєктів та забезпечення збалансованого розвитку регіонів. В умовах України такі фонди можуть стати ефективним інструментом фінансування реконструкції закладів освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, транспортної інфраструктури та інших соціально значущих об'єктів.

Окрему групу регіональних фондів можуть становити фонди соціального захисту населення, охорони навколишнього природного середовища, а також інші позабюджетні та змішані фонди соціального розвитку. Їх діяльність має бути спрямована на підтримку вразливих

категорій населення, реалізацію екологічних програм, розвиток соціальних послуг та підвищення якості життя населення в регіонах.

За сучасних умов господарювання суттєво трансформується традиційний бюджетний механізм фінансування соціальної сфери. Зростає роль різноманітних фондів соціального розвитку як важливого інструменту реалізації державних і регіональних соціальних програм, а також залучення додаткових фінансових ресурсів для вирішення соціально-економічних проблем територій.

Розглядаючи соціальну інфраструктуру з позиції відповідності її кількісних та якісних параметрів потребам населення, можна констатувати, що в сучасних умовах значна частина її галузей потребує пріоритетного розвитку та модернізації. Особливо актуальними залишаються проблеми недостатнього фінансування, фізичного зношення матеріально-технічної бази та нерівномірності забезпечення соціальними послугами між різними територіями.

У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення механізмів оцінювання потреб регіонів у фінансовій підтримці з боку державного бюджету. Насамперед важливим є забезпечення гарантованого рівня мінімальної бюджетної забезпеченості територіальних громад, що дозволить реалізовувати базові соціальні стандарти незалежно від економічної спроможності окремих регіонів.

Для ефективного управління соціальною інфраструктурою органам місцевого самоврядування необхідно забезпечити достатній рівень фінансових ресурсів та стабільні джерела наповнення місцевих бюджетів. Місцеві бюджети є базовою ланкою бюджетної системи держави, а їх фінансова спроможність безпосередньо визначає можливості розвитку соціальної сфери на відповідній території.

Саме від рівня забезпеченості територіальних громад фінансовими ресурсами залежить реалізація програм розвитку охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури, житлово-комунального господарства, а також

обсяги інвестицій у виробничу та соціальну інфраструктуру. Тому посилення фінансової автономії місцевого самоврядування та вдосконалення міжбюджетних відносин є необхідною умовою сталого розвитку регіонів і підвищення якості життя населення України.

Враховуючи складність сучасної соціально-економічної ситуації та зростання ролі соціальних чинників у розвитку малих міст, слід визнати необхідність докорінного перегляду стратегії соціально-економічних перетворень і підходів до формування місцевої економічної політики. Особливої актуальності це набуває в умовах децентралізації та посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за забезпечення належного рівня життя населення.

Важливим напрямом реформування є підвищення ефективності бюджетного фінансування та вдосконалення механізмів управління бюджетними ресурсами. Саме раціональне використання бюджетних коштів створює передумови для переорієнтації місцевої економіки на принципи ринкового господарювання, стимулювання підприємницької активності та розвитку конкурентного середовища.

Ефективність управління бюджетними ресурсами забезпечується насамперед застосуванням сучасних ринкових механізмів управління, стратегічного планування та фінансового контролю. Вона проявляється у досягненні конкретних соціально-економічних результатів, які відображають рівень перерозподілу національного доходу відповідно до потреб населення та умов розвитку території. Оцінювання ефективності бюджетної діяльності доцільно здійснювати шляхом співвідношення отриманих соціально-економічних результатів із витратами на реалізацію відповідних програм і заходів.

У сучасних умовах особливої ваги набуває проблема формування фінансової основи місцевого самоврядування. Включення місцевих бюджетів до складу консолідованого бюджету держави фактично визначає місцеве самоврядування як базовий рівень системи публічного управління. Водночас

у багатьох малих містах України досі бракує комплексних концепцій і програм соціально-економічної трансформації, орієнтованих на довгостроковий розвиток територій.

Соціально-економічні виклики, зокрема інфляційні процеси, скорочення виробничої активності, безробіття та зниження доходів населення, суттєво погіршили рівень життя значної частини громадян. За таких умов діяльність органів місцевої влади часто зосереджується переважно на вирішенні поточних соціальних проблем — виплаті соціальної допомоги, наданні пільг та сприянні працевлаштуванню населення.

Разом із тим недостатня увага приділяється розробленню та реалізації комплексних місцевих програм соціально-економічного розвитку, спрямованих на створення нових робочих місць, підвищення доходів населення, покращення стану здоров'я громадян, розширення спектра та підвищення якості соціальних послуг. Саме такі програми повинні стати основою сталого розвитку територіальних громад і зміцнення місцевої економіки.

Крім того, процеси приватизації та роздержавлення об'єктів соціально-побутової сфери й місцевої промисловості не завжди забезпечили очікувані соціально-економічні результати. У багатьох випадках вони не сприяли формуванню широкого прошарку ефективних власників, не забезпечили істотного зростання добробуту населення та не стали вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів.

У зв'язку з цим важливим завданням державної та місцевої політики є формування ефективної моделі управління розвитком малих міст, яка поєднуватиме фінансову самостійність територіальних громад, стратегічне планування, підтримку місцевого підприємництва та модернізацію соціальної інфраструктури. Лише за таких умов можливе забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення якості життя населення на місцевому рівні.

Продовжується процес перерозподілу ресурсів і відповідальності за стан соціально-економічного розвитку територіальних громад та рівень життя населення від державного і регіонального рівнів управління до органів місцевого самоврядування. Така тенденція є закономірним наслідком реформи децентралізації в Україні, спрямованої на посилення фінансової та управлінської спроможності громад.

У зв'язку з цим перед органами місцевого самоврядування постає ключове завдання - забезпечення суттєвого покращення матеріального та соціального становища населення шляхом мобілізації додаткових ресурсів, упровадження сучасних фінансових інструментів і застосування ефективних організаційних механізмів управління.

За сучасних умов особливо важливим є формування такої моделі управління територіальною громадою, яка сприятиме зміцненню її економічного потенціалу, розширенню дохідної бази місцевих бюджетів та підвищенню інвестиційної привабливості території. Органи місцевої влади, представницькі органи та контролюючі служби повинні здійснювати системну роботу щодо пошуку та ефективного використання фінансових резервів громади.

Для цього доцільно реалізувати такі заходи:

- удосконалити механізми погашення заборгованості перед бюджетами та мінімізації неплатежів;
- провести актуалізацію даних щодо земельних ресурсів і землекористувачів з метою підвищення ефективності адміністрування плати за землю;
- посилити облік нерухомого майна громадян для забезпечення повноти нарахування податку на майно;
- обмежити практику безпідставного надання відстрочок і пільг щодо сплати штрафних санкцій за порушення податкового законодавства;
- удосконалити систему фінансового контролю за діяльністю суб'єктів господарювання.

Значних втрат місцеві бюджети зазнають у сфері підприємницької діяльності та малого бізнесу через недосконалість механізмів державного контролю й податкового адміністрування. Зокрема, під час реєстрації суб'єктів господарювання не завжди забезпечується належний контроль за формуванням статутного капіталу відповідно до вимог установчих документів.

Поширеною проблемою залишається функціонування підприємств, які формально не здійснюють фінансово-господарську діяльність і не подають звітності до контролюючих органів, однак фактично продовжують проводити комерційні операції. У результаті значні обсяги готівкових коштів перебувають поза офіційним обліком, що призводить до втрат бюджетних надходжень та зростання тіньового сектору економіки.

Крім того, окремі фізичні особи-підприємці, отримуючи значні доходи, ухиляються від сплати податків або мінімізують податкові зобов'язання шляхом використання неофіційних схем ведення діяльності. Це негативно впливає на фінансову спроможність територіальних громад та обмежує можливості фінансування соціальної інфраструктури.

У зв'язку з цим важливими напрямками підвищення ефективності місцевого управління є цифровізація фінансового контролю, удосконалення податкового адміністрування, посилення прозорості підприємницької діяльності та створення сприятливих умов для легального ведення бізнесу. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню фінансової бази місцевого самоврядування та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Така ситуація призводить до дестабілізації економіки міста та суттєвих втрат бюджетних надходжень унаслідок несплати значних обсягів фінансових ресурсів до місцевих бюджетів. Дефіцит фінансових ресурсів, у свою чергу, спричиняє несвоєчасне та неякісне фінансування бюджетних установ, об'єктів соціальної сфери та заходів соціально-культурного призначення, що негативно впливає на рівень життя населення.

Для реалізації зазначених завдань органи місцевого самоврядування повинні забезпечити комплексну систему заходів, спрямованих на підвищення ефективності соціально-економічної політики, зокрема:

- упорядкування системи пільг з оплати житлово-комунальних послуг для різних соціальних груп населення, що передбачає посилення адресності соціального захисту малозабезпечених верств та забезпечення повної оплати послуг домогосподарствами з високим рівнем доходів;

- гарантування надання житлово-комунальних послуг на рівні мінімальних державних соціальних стандартів, що забезпечує базовий рівень якості життя населення незалежно від його платоспроможності;

- сприяння розвитку органів самоорганізації населення у сфері житлового управління (об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, будинкових комітетів тощо), а також передача їм частини функцій щодо формування замовлення на житлово-комунальні послуги та контролю за їх якістю, надійністю й екологічною безпечністю;

- посилення контролю з боку органів місцевого самоврядування за діяльністю підприємств житлово-комунального господарства, а також за технічним станом житлового фонду та об'єктів комунальної інфраструктури;

- удосконалення системи житлових субсидій для малозабезпечених категорій громадян з метою підвищення адресності соціальної підтримки та більш ефективного використання бюджетних коштів, спрямованих на соціальний захист населення.

Однією з ключових передумов ефективної реалізації заходів соціальної політики є вдосконалення механізму їх фінансового забезпечення. З метою підвищення результативності використання бюджетних коштів, що спрямовуються на соціальні програми, доцільно передбачити комплекс інституційних та організаційних заходів, орієнтованих на прозорість, цільове використання ресурсів і посилення контролю за їх розподілом.

- цільові субвенції регіональним бюджетам для реалізації заходів соціальної політики;

- формування захищених соціальних статей державного та місцевих бюджетів;
- підвищення рівня централізації коштів позабюджетних соціальних фондів та посилення контролю за їх цільовим використанням.
- Побудова соціально орієнтованої ринкової економіки на місцевому рівні передбачає:
  - посилення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів, за якого добробут населення розглядається як ключова мета економічної діяльності суспільства;
  - збільшення бюджетних асигнувань на утримання соціальної сфери, суттєве підвищення рівня заробітної плати, пенсій та інших бюджетних виплат, а також погашення заборгованості держави перед працівниками бюджетного сектору.

Органами виконавчої влади та місцевого самоврядування має бути забезпечено:

- подальший розвиток системи безперервної освіти;
- поетапне впровадження заходів щодо пом'якшення соціальних наслідків безробіття;
- розширення структури та видів громадських робіт, а також удосконалення умов їх організації;
- розвиток гнучких форм зайнятості населення;
- запровадження системи стимулювання розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу, а також індивідуальної трудової діяльності.

Видається, що розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні має здійснюватися за такими основними напрямками:

- нормуванню підлягають не стільки мережеві показники розвитку соціальної сфери, скільки визначене коло потреб у кожній її галузі з обов'язковим дотриманням якісного рівня надання соціальних послуг;
- фінансування розвитку соціальної інфраструктури повинно здійснюватися як за рахунок коштів державного, так і місцевих бюджетів;

- пріоритетним джерелом фінансування розвитку соціальної інфраструктури мають стати позабюджетні фонди соціального розвитку;

- за рахунок коштів державного бюджету необхідно забезпечувати підтримку пріоритетних регіонів та ключових галузей соціальної інфраструктури, що потребують першочергового розвитку;

- важливого значення набуває залучення до фінансування галузей соціальної інфраструктури децентралізованих джерел та приватних інвестицій, які можуть стати основою для формування більшості позабюджетних фондів соціального призначення.

Таким чином, основними напрямками покращення фінансово-економічного стану соціальної інфраструктури на місцевому рівні є:

- забезпечення стабільного зростання обсягів капітальних інвестицій у соціальну інфраструктуру, що передбачає раціоналізацію інвестиційної політики;

- посилення фінансово-економічної та організаційної узгодженості функціонування інфраструктурних підсистем на різних рівнях управління;

- суттєве розширення сфери ринкових відносин у функціонуванні соціальної інфраструктури;

- поглиблення процесів приватизації, децентралізації, муніципалізації та демократизації у сфері соціальної інфраструктури;

- подолання дисбалансів на споживчому ринку соціальних благ і послуг.

Висновки до розділу 3

1. У сучасній зарубіжній економічній літературі під час формування державної політики у сфері соціальної інфраструктури значного поширення набули підходи, що ґрунтуються на рівноправному поєднанні фінансової участі державного бюджету та приватного сектору в розвитку відповідних об'єктів. У більшості моделей простежується взаємна зацікавленість обох сторін партнерства.

Для держави така взаємодія означає часткове перенесення витрат на інвестування та утримання інфраструктурних об'єктів на приватного партнера, отримання додаткових бюджетних надходжень, а також створення суспільно значущих об'єктів без надмірного навантаження на публічні фінанси.

Для бізнесу участь у таких проєктах забезпечує можливість довгострокового управління об'єктами державної власності на вигідних умовах і підвищує гарантії повернення інвестицій завдяки участі держави у розподілі ризиків.

Водночас важливим результатом є реалізація суспільно значущих завдань: підвищення якості надання послуг, потенційне зниження їх вартості, а також вивільнення державних ресурсів для інших пріоритетних соціальних потреб.

2. Спираючись на досвід розвинених країн, можна зробити висновок, що сфери реалізації проєктів державно-приватного партнерства є досить різноманітними та залежать від стратегічних пріоритетів розвитку конкретної держави. Водночас у більшості випадків така взаємодія зосереджена на реалізації суспільно важливих інфраструктурних проєктів. Аналіз наведених підходів дозволяє глибше зрозуміти, що для України розвиток державно-приватного партнерства має ґрунтуватися на створенні привабливих умов для обох сторін, насамперед для приватного бізнесу як основного інвестора. На думку фахівців, найбільш доцільним для України є використання досвіду

США щодо запровадження спеціальних територіальних податкових ставок для будівництва регіональних об'єктів соціальної інфраструктури, зниження податкового навантаження для малого та середнього бізнесу, що інвестує у соціальні проєкти, а також застосування циклічних економічних коливань при формуванні податкової політики та визначенні ставок оподаткування.

3. Розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні в умовах реформування системи місцевого самоврядування потребує комплексної трансформації механізмів управління, фінансування та планування. Ключовими передумовами підвищення її ефективності є децентралізація повноважень, посилення фінансової спроможності територіальних громад, а також поєднання бюджетних, позабюджетних і приватних джерел фінансування соціальної сфери. Важливе значення має впровадження програмно-цільового підходу, розвиток системи соціальних нормативів і підвищення адресності соціальної підтримки населення.

4. Оптимізація управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні повинна ґрунтуватися на поєднанні ринкових механізмів і державного регулювання з орієнтацією на забезпечення мінімальних соціальних стандартів та підвищення якості життя населення. Стратегічного значення набувають розвиток місцевих інвестиційних і соціальних фондів, удосконалення бюджетної політики, залучення приватного сектору, а також посилення контролю за ефективністю використання фінансових ресурсів. Це створює передумови для сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад і підвищення результативності функціонування соціальної інфраструктури.

5. Удосконалення фінансового забезпечення соціальної інфраструктури на місцевому рівні є одним із ключових чинників ефективності соціальної політики. Формування багаторівневої системи фондів соціального розвитку, розвиток регіональних інвестиційних і цільових фондів, а також диверсифікація джерел фінансування за рахунок бюджетних, позабюджетних і приватних коштів сприяють більш раціональному використанню ресурсів і

зменшенню територіальних диспропорцій у розвитку соціальної сфери. Водночас важливо забезпечити гарантований мінімальний рівень соціальних стандартів для населення.

6. Підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури в умовах децентралізації потребує посилення ролі органів місцевого самоврядування у стратегічному плануванні та контролі за наданням соціальних послуг. Особливого значення набуває розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством, удосконалення системи соціальних індикаторів і забезпечення прозорості використання бюджетних коштів. Сукупна реалізація цих заходів формує основу для стабільного розвитку територіальних громад і підвищення якості життя населення.

ВИСНОВКИ

1. Соціальна інфраструктура є складовою частиною соціальної сфери суспільства та охоплює сукупність об'єктів і установ, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини - від житлово-побутових умов до закладів культури та дозвілля. У процесі суспільного розвитку та ускладнення потреб населення з'являються нові елементи соціальної інфраструктури, при цьому її еволюція має інноваційний характер і поступово охоплює дедалі ширші верстви населення. Порівняно з радянським періодом, коли переважна більшість об'єктів соціальної інфраструктури перебувала у державній власності, у періоди перебудови та постперебудовних трансформацій сформувалася система трьох основних кластерів об'єктів за формами власності:

- об'єкти, що залишаються у державній власності та будуються або утримуються за рахунок бюджетного фінансування;
- об'єкти, передані у власність або управління органам місцевого самоврядування, а також ті, що створюються ними повторно;
- об'єкти, що перебувають у приватній власності або знову виникають у приватному секторі.

2. Основною функцією соціальної інфраструктури виступає функція соціального відтворення різних соціальних груп і верств населення, а також забезпечення їхнього комплексного життєзабезпечення. Соціорегулятивна функція полягає у впорядкуванні ключових параметрів соціальної взаємодії та діяльності суб'єктів з метою підвищення ефективності використання потенціалу соціальної інфраструктури. Соціоадаптивна функція сприяє узгодженню поведінки індивідів і соціальних груп у суспільстві, стимулюючи їхню активність і спрямовуючи її на максимально ефективну реалізацію наявних можливостей. Соціопродуктивна функція забезпечує задоволення базових і розширених потреб населення, необхідних для відтворення суспільної системи як цілісного утворення на всіх її рівнях.

Соціокультурна функція регулює включення людини та соціальних груп у духовно-культурний вимір суспільного розвитку, сприяє засвоєнню морально-ціннісних орієнтирів, узгодженню інтересів і формуванню соціальної активності. Соціодинамічна функція пов'язана з підвищенням якості життя населення та забезпеченням динамічного, творчого характеру суспільної діяльності через розвиток суб'єктів життєдіяльності й розширення потенціалу соціальної інфраструктури. Соціозахисна функція полягає у забезпеченні соціальних гарантій, прав і підтримки вразливих груп населення, а також у наданні соціальної допомоги непрацевдатним і соціально вразливим категоріям, що відображається через систему показників рівня соціального захисту населення.

3. При визначенні структурних елементів соціальної інфраструктури як базові критерії можуть використовуватися галузева структура, склад і типологія об'єктів, рівень їх розвитку, характер функціонального призначення, а також споживча значущість.

4. Система управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні формується відповідно до територіальних меж її функціонування та глибини управлінського впливу. На початковому етапі особлива увага приділяється уточненню понятійно-категоріального апарату відповідної складової соціальної інфраструктури. Використання системного та гносеологічного підходів дає змогу виявляти причинно-наслідкові зв'язки, визначати тенденції розвитку та окреслювати наявні проблеми з метою їх подальшого попередження. Наступним етапом є оцінювання рівня розвитку інфраструктури соціальної сфери із чіткою систематизацією чинників, що впливають на її функціонування. Далі здійснюється аналіз ключових тенденцій розвитку соціальної інфраструктури, який логічно базується на попередніх результатах дослідження. З урахуванням особливостей державного та регіонального управління формуються загальні стратегічні орієнтири розвитку соціальної інфраструктури, які, однак, мають бути доповнені короткостроковими управлінськими рішеннями та регулярними

заходами. Етап прогнозування стану і розвитку соціальної інфраструктури є складовою формування державних, регіональних і муніципальних програм. Реалізація зазначених етапів, а також функціонування галузей соціальної сфери потребує значних фінансових ресурсів і державної підтримки. Під фінансуванням розуміється забезпечення відповідних підприємств і установ необхідними фінансовими ресурсами, спрямованими на підтримку їхньої діяльності та підвищення якості виробництва і надання послуг, що впливають на рівень і якість життя населення.

5. Розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні передусім орієнтований на забезпечення комфортних і безпечних умов проживання населення. Останніми роками значна увага приділяється формуванню естетичного вигляду територій та розвитку ландшафтного дизайну. Будівництво нових об'єктів супроводжується заходами з благоустрою, оскільки рівень організації міського простору безпосередньо впливає на умови праці, відпочинку та повсякденного життя громадян. У зв'язку з цим у процесі планування міського середовища реалізується комплекс заходів і програм, спрямованих на поєднання благоустрою та озеленення територій для формування сприятливого міського простору. Водночас розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні визначається значною кількістю чинників, що зумовлює необхідність регулярного моніторингу потреб і очікувань різних соціальних груп з боку органів місцевого самоврядування, а також створення належних умов для забезпечення комфортної життєдіяльності населення.

6. У сучасних умовах саме органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у управлінні соціальною інфраструктурою на територіях. Їхні повноваження охоплюють стратегічне планування розвитку інфраструктури, формування соціальної політики та програм розв'язання найбільш актуальних проблем, а також визначення фінансових підходів до розвитку територій. Вони забезпечують як пряме управління об'єктами комунальної власності через бюджетне фінансування, так і регулювання

діяльності приватного сектору, а також займаються кадровими питаннями, включно з підготовкою та перепідготовкою персоналу.

7. Регулювання соціальної інфраструктури на місцевому рівні здійснюється через комплекс інструментів, які умовно поділяються на шість основних груп: правове регулювання; податкові стимули та пільги; безпосереднє виробництво суспільно значущих послуг через державні та комунальні підприємства; підтримка виробників через субсидії, інфраструктурні та організаційні механізми; підтримка споживачів через соціальні виплати, цінове регулювання та компенсаційні механізми; а також система контролю за якістю та наданням послуг.

8. Оцінювання ефективності розвитку соціальної інфраструктури базувалося на широкому емпіричному дослідженні за участю 718 представників місцевої влади, проведеному у 2025 році. Воно включало анкетування за 5-бальною шкалою, аналіз можливостей державно-приватного партнерства, а також використання офіційної статистики та соціологічних опитувань населення. Такий підхід дозволив поєднати експертні оцінки з даними державної статистики та громадської думки.

9. Результати дослідження засвідчили загалом низький рівень задоволеності населення станом соціальної інфраструктури: близько третини опитаних висловили незадоволення. Найбільш проблемними сферами визначено інженерні мережі, дороги, побутове обслуговування, медицину та культурно-дозвільну інфраструктуру. Саме ці галузі отримали найнижчі оцінки як від населення, так і від представників місцевої влади.

10. Основні проблеми розвитку соціальної інфраструктури мають інституційний характер і пов'язані з обмеженою автономією місцевого самоврядування, недостатнім фінансовим забезпеченням, дефіцитом повноважень та низьким рівнем довіри до влади. Умови бюджетної централізації та залежність від трансфертів ускладнюють реалізацію принципів самостійного управління, що актуалізує потребу у зміні моделі місцевого самоврядування та посиленні його економічної самодостатності.

11. У сучасній зарубіжній економічній літературі під час формування державної політики у сфері соціальної інфраструктури значного поширення набули підходи, що ґрунтуються на рівноправному поєднанні фінансової участі державного бюджету та приватного сектору в розвитку відповідних об'єктів. У більшості моделей простежується взаємна зацікавленість обох сторін партнерства. Для держави така взаємодія означає часткове перенесення витрат на інвестування та утримання інфраструктурних об'єктів на приватного партнера, отримання додаткових бюджетних надходжень, а також створення суспільно значущих об'єктів без надмірного навантаження на публічні фінанси. Для бізнесу участь у таких проєктах забезпечує можливість довгострокового управління об'єктами державної власності на вигідних умовах і підвищує гарантії повернення інвестицій завдяки участі держави у розподілі ризиків. Водночас важливим результатом є реалізація суспільно значущих завдань: підвищення якості надання послуг, потенційне зниження їх вартості, а також вивільнення державних ресурсів для інших пріоритетних соціальних потреб.

12. Спираючись на досвід розвинених країн, можна зробити висновок, що сфери реалізації проєктів державно-приватного партнерства є досить різноманітними та залежать від стратегічних пріоритетів розвитку конкретної держави. Водночас у більшості випадків така взаємодія зосереджена на реалізації суспільно важливих інфраструктурних проєктів. Аналіз наведених підходів дозволяє глибше зрозуміти, що для України розвиток державно-приватного партнерства має ґрунтуватися на створенні привабливих умов для обох сторін, насамперед для приватного бізнесу як основного інвестора. На думку фахівців, найбільш доцільним для України є використання досвіду США щодо запровадження спеціальних територіальних податкових ставок для будівництва регіональних об'єктів соціальної інфраструктури, зниження податкового навантаження для малого та середнього бізнесу, що інвестує у соціальні проєкти, а також застосування циклічних економічних коливань при формуванні податкової політики та визначенні ставок оподаткування.

13. Розвиток соціальної інфраструктури на місцевому рівні в умовах реформування системи місцевого самоврядування потребує комплексної трансформації механізмів управління, фінансування та планування. Ключовими передумовами підвищення її ефективності є децентралізація повноважень, посилення фінансової спроможності територіальних громад, а також поєднання бюджетних, позабюджетних і приватних джерел фінансування соціальної сфери. Важливе значення має впровадження програмно-цільового підходу, розвиток системи соціальних нормативів і підвищення адресності соціальної підтримки населення.

14. Оптимізація управління соціальною інфраструктурою на місцевому рівні повинна ґрунтуватися на поєднанні ринкових механізмів і державного регулювання з орієнтацією на забезпечення мінімальних соціальних стандартів та підвищення якості життя населення. Стратегічного значення набувають розвиток місцевих інвестиційних і соціальних фондів, удосконалення бюджетної політики, залучення приватного сектору, а також посилення контролю за ефективністю використання фінансових ресурсів. Це створює передумови для сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад і підвищення результативності функціонування соціальної інфраструктури.

15. Удосконалення фінансового забезпечення соціальної інфраструктури на місцевому рівні є одним із ключових чинників ефективності соціальної політики. Формування багаторівневої системи фондів соціального розвитку, розвиток регіональних інвестиційних і цільових фондів, а також диверсифікація джерел фінансування за рахунок бюджетних, позабюджетних і приватних коштів сприяють більш раціональному використанню ресурсів і зменшенню територіальних диспропорцій у розвитку соціальної сфери. Водночас важливо забезпечити гарантований мінімальний рівень соціальних стандартів для населення.

16. Підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури в умовах децентралізації потребує посилення ролі органів

місцевого самоврядування у стратегічному плануванні та контролі за наданням соціальних послуг. Особливого значення набуває розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством, удосконалення системи соціальних індикаторів і забезпечення прозорості використання бюджетних коштів. Сукупна реалізація цих заходів формує основу для стабільного розвитку територіальних громад і підвищення якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина І.В., Хитра О.В. Розвиток соціальної інфраструктури у контексті підвищенні якості життя та відтворення робочої сили. Інтернетконференція. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3443/>
2. Барський Ю. М. Аналіз методичних підходів до оцінки рівня соціально орієнтованого розвитку економіки регіону. Ефективна економіка. 2021. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_3_11.
3. Башинський Т. В. Елементи на функції системи механізмів формування та реалізації соціальної політики держави. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2023. Ч. 2. Вип. 6. С. 71–76.
4. Безена І.М. Демократизація публічного управління і інформаційно-медійний розвиток компетентностей його посадовців. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2021. № 3 (67). С. 27–32.
5. Богуш Л. Соціальна інфраструктура об'єднаних громад України: підходи до розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 9. С. 172–183.
6. Бойченко В.С. Механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста. Ринок праці та зайнятість населення. 2023. №2. С.78–83.
7. Бойченко В.С. Стратегічні напрями розвитку соціальної інфраструктури сучасного міста. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2024. №25. С. 49-55.
8. Бородін Є.І., Безена І.М., Марк Е. Генсон про шляхи демократизації та децентралізації публічних інституцій держави. Публічне управління та митне адміністрування : науковий збірник. 2022. № 3 (22). 290 с.
9. Бутко М.П., Ревко А.М. Особливості функціонування соціогуманітарного простору в умовах децентралізованого управління: досвід Польщі та уроки для України. Економіка України. 2021. № 7–8. С. 71–88.

10.Васильєв О.В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія. Харків: ХНАМГ, 2023. 341 с.

11.Винниченко Н.В. Інвестиційне забезпечення соціальної сфери за рахунок місцевих бюджетів розвитку. Фінансова система України : зб. наук. праць. Вип. 9. Ч. 3. Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2023. С. 31–36.

12.Греба Р. Механізми реформування системи соціальних послуг в Україні: державно-управлінській аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2025. Вип. 1(32). С. 62-67.

13.Державне інвестування в соціальний розвиток (інфраструктурний аспект): монографія / Новіков В.М., Макарова О.В., Откидач М.В. К.: Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2022. 350 с.

14.Державні цільові програми / М-во екон. розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami>

15.Деєва Н.М. Бюджетне фінансування соціальних стандартів та послуг. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-та, 2022. 100 с.

16.Дубницький В.І. Стратегія розвитку соціальної інфраструктури регіону: модель, закономірності, аргументи, актуальність, результат. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiEw_Syn5rWAhWvb_ZoKHbW8DkQQFgg9MAU&url=http%3A%2F%2Fperiodicals.karazin.ua%2Fsoceconom%2Farticle%2Fdownload%2F7220%2F7394&usg=AFQjCNHEQjTdrYFp8EEeRa69YMI0PtXJfg

17.Євсєєва О. О. Формування державної політики стратегічного розвитку територій України в умовах євроінтеграції і глобалізації. Траекторія науки. 2022. № 3(8). URL: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/121/131>.

18.Євсєєва О. О. Формування і розвиток соціальної інфраструктури муніципальних утворень // Traektoria Nauki. International Electronic Scientific

Journal. 2024. № 6 (11). URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/180/203>.

19. Желюк Т. Л. Децентралізація в системі регіонального управління. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах: монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 57-67.

20. Журавська В.Г. Управління якістю надання соціальних послуг системний підхід. Соціальний захист. 2023. №1. С.15-16.

21. Лільчук Л. І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2024. № 1. С. 114–121.

22. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2022. 108 с. 2

23. Кириленко О.П. Теорія і практика бюджетних інвестицій: монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2022. 288 с.

24. Кириченко С. Використання світового досвіду задля розвитку соціальної інфраструктури в регіонах України. URL: <file:///C:/Users/lbeno/Downloads/80088-168476-1-SM.pdf>

25. Кириченко С.О. Класифікація соціальної інфраструктури в регіонах за функціонально-спеціалізованим підходом. Проблеми системного підходу в економіці. 2025. № 53. С. 53-58.

26. Кінаш І. П. Склад і структура соціальної інфраструктури. Вісник соціально-економічних досліджень. 2021. Вип. 3 (2). С. 171–176.

27. Кінаш І. П. Суть та зміст поняття “соціальна інфраструктура”. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 2. Т. 1. С. 202-204.

28. Кінаш І. П. Фактори впливу на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2021. № 3. С. 48–51.

29.Ковальська Л. Л., Салівончик О. М. Чинники формування соціальної інфраструктури регіону. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2021_3/15.pdf.

30.Ковальська Л.Л., Салівончик О.М. Соціальна інфраструктура регіону та механізми забезпечення її розвитку. Економічні науки. Серія: Регіональна економіка. 2023. Вип. 10. С. 106–114.

31.Ковбасюк Ю.В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. / редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К.О.Ващенко, В. В. Толкованов та ін. ; за заг. ред. проф. Ю.В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2023. 128 с.

32.Козлова Л. В. Проблеми фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міст в умовах децентралізації. Теорія та практика державного управління. 2022. Вип. 2 (49). С. 1-6.

33.Козюра І.В. Реформування місцевого самоврядування в Україні: механізми забезпечення; Ін-т проблем держ. упр. та місц. само- вряд.; НАДУ при Президентові України. Полтава: ТОВ “АСМІ”, 2025. 72 с.

34.Коломицева О. В. Роль партнерських відносин у забезпеченні розвитку інфраструктури регіону. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Черкаси: ЧДТУ, 2024. Вип. 43. Ч. II. С. 61-67.

35.Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні // Демократичне врядування. 2022. № 14. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk22/fail/kravchenko.pdf

36.Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія. / За наук. ред. д.е.н., проф., академіка НАН України Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2024. 818 с.

37.Куценко Т. Реформа бюджетної реалізації в Україні: соціальна функція. Економіка та держава. 2021. № 7. С. 29–34.

38.Левін П. Б. Питання формування функцій соціальної інфраструктури // Вісник Хмельницького національного університету: зб. наук. праць. 2023. № 1. Т. 2. С. 100–104.

39.Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку XXI століття. Демографія та соціальна економіка. 2022. №1. С. 9–22.

40.Лінтур І. В., Байса К. Ю., Гомонай Ю. М. Напрями оптимізації формування доходів місцевих бюджетів. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Вип. 2 (2). 2023. С. 125–129.

41.Логачова Л.М. Інвестиційні підходи до розвитку соціальної інфраструктури. Економіка промисловості. 2024. № 2. С. 197–202.

42.Лопушняк Г. С. Принципи формування та реалізації державної соціальної політики. Актуальні проблеми державного управління. 2024. № 1. С. 75–84.

43.Мариновський В. Суть, особливості та механізм діяльності місцевого самоврядування в питаннях забезпечення соціального розвитку міста. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/43092/1/МАРИНОВСЬКИЙ.pdf>

44.Методичні рекомендації щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм, затверджені наказом Міністерства економіки України від 24.06.2010 р. № 742. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=148773&cat_id=77948

45.Міщенко Д, Міщенко Л. Удосконалення фінансування соціальної Інфраструктури в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 22. С. 13–16.

46.Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: Монографія / За ред. А. Ф. Мельник. Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2021. 528 с.

47. Назаренко Л. Д., Салтиш О. І. Моделювання розміщення об'єктів соціальної інфраструктури регіону. Інформатика, математика, автоматика: матеріали наук.-техніч. конф. (м. Суми, 20-25 квітня 2015 р.). Суми: Сумський державний університет. 2022. С. 228.

48. Новіков В. М. Економічні і гуманітарні напрями розвитку соціальної інфраструктури: монографія. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, Інститут українськопольської співпраці, 2023. 511 с.

49. Новіков В.М. Інституціональні механізми реалізації соціального потенціалу децентралізації. Демографія та соціальна економіка. 2021. № 3 (28). С. 70–82.

50. Новіков В.М. Соціальна інфраструктура як фактор становлення інноваційної економіки. Культура народів Причорномор'я. 2022. № 102. С. 155-159.

51. Новіков В.М. Удосконалення фінансування соціальної інфраструктури на основі нових бюджетних технологій. Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами. У трьох томах: За загальною ред.. Т.І. Єфименко. Т. 3. К., 2024. С. 346- 371.

52. Новікова О. Ф., Логачова Л. М. Особливості фінансування соціальної інфраструктури в процесі бюджетної децентралізації // Економічний вісник Донбасу. 2022. № 1 (47). С. 4–12.

53. Пакулін С.Л. Державне регулювання і ресурсне забезпечення сталого розвитку соціального комплексу. Економічний простір. 2021. № 65. С. 103–110.

54. Пакуліна А.А. Специфіка державного регулювання соціальної сфери у сучасній змішаній економіці. Економічний простір. 2021. № 65. С. 111–116.

55. Пакуліна А.А. Теоретико-методологічні засади ефективного розвитку соціального комплексу в умовах глобалізації і євроінтеграційного вектора України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2023. № 10. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/10-2016.pdf>.

56.Пепа Т. В., Чернюк Л. Г. Пріоритети розвитку соціальної інфраструктури та їх критеріальна характеристика // Збірник наукових праць ВНАУ. 2025. № 2 (53). Т. 3. С. 158–165.

57.Пігуль Н.Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку. Економічний аналіз. 2022. Том 16. № 1. С. 117-122.

58.Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку: Закон України, від 23.03.2000 р. № 1602-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

59.Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

60.Про затвердження методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм. Наказ Міністерства фінансів України від 17.05.2011 р. № 608 (зі змінами). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3588398cat_id=355989

61.Про концесії : Закон України від 16.07.1999 р. № 997-XIV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997-14>

62.Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145->

63.Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>

64.Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

65.Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р.№ 538-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/spew/538-2002-%D1%80?nreg=538-2002-%FOFind=12x=78&=7>.

66.Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р. URL:

zakon.rada.gov.ua/laws/spew/308-2007-
find=18nex. %01%80?nreg=308-2007-96/FO

67. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. № 1184-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1184-2009-%D1%80>

68. Просняк Н. В. Реалізація програмно-цільового методу бюджетування на місцевому рівні. Реалізація програмно-цільового методу бюджетування на місцевому рівні. Наукові праці Кіровоградського національно-технічного університету. Економічні науки. 2025. Вип. 22. Ч. II. С. 1-4.

69. Салівончик О.М. Механізм удосконалення територіальної організації соціальної інфраструктури. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. 2021. № 8(31). С. 167-172.

70. Салій О.М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури. Наука і економіка. 2021. № 2(18). С. 215–218.

71. Семенов В.В. Моделювання впливу міжбюджетних трансфертів України на фінансування соціальної інфраструктури. Доповіді Національної академії наук України. 2023. №10. С. 47–53.

72. Смирнов С. О. Бобирь О. І. Тенденції розвитку процесу фінансування соціальної сфери в умовах підвищення самостійності регіонів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. № 1. С. 6–8.

73. Соляр В. В. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку соціальної інфраструктури регіону // Регіональна економіка. 2021. № 1. С. 200–207.

74. Сотниченко Л. Л. Визначення рівня розвитку інфраструктури регіонів України // Финансы, учет, банки. 2022. № 1 (20). С. 246–254.

75. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування: кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Деєва, А. Г. Гвелесіані [та

ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова; д.е.н.(хабілітованого), проф. Здіслава Сіройча. Київ-Варшава, 2021. 431 с.

76.Соціальна інфраструктура та комунікаційне забезпечення регіону: навч. посіб. / за ред. М. К. Орлатий, О. С. Ігнатенко. Київ, Вид-во НАДУ, 2025. 208 с.

77.Соціальні результати державних програм: теоретико-методологічні та прикладні аспекти оцінювання (за ред. Е.М. Лібанової). К., 2021. 311 с.

78.Тенденції розвитку соціальної інфраструктури. URL: https://ua-referat.com/Тенденції_розвитку_соціальної_інфраструктури

79.Топчій О. О. Розвиток соціального комплексу регіону в умовах інтеграційних процесів (на прикладі Харківщини) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 / О.О. Топчій ; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – Київ, 2022. – 19 с.

80.Третяк В.П. Управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації : монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2014. 317 с.

81.Трофименко М. Ю. Аналіз стану розвитку соціальної інфраструктури України. Потенціал стійкого розвитку та фінансова безпека соціально-економічних систем: матеріали Першої всеукраїнська наук.-практич. конф. (м. Сімферополь, 17–18 жовтня 2022). К., 2022. С. 132–135.

82.Трофименко М. Ю. Джерела фінансування соціальної інфраструктури в Україні. Перспективи розвитку фінансової системи України : матеріали Всеукр. наук.-практич. конф. (м. Тернопіль, 19–20 квітня 2021). Тернопіль, 2021. С. 190–192.

83.Трофименко М. Ю. Модель фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури України. Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практич. конф. (м. Київ, 26–27 квітня 2023). Київ, 2023. Ч. 1. С. 107–108.

84.Трофименко М. Ю. Проблеми фінансування розвитку соціальної інфраструктури в сучасних умовах. Актуальні проблеми фінансової системи

України: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практич. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів. (м. Черкаси, 6 квітня 2021). Черкаси. 2021. С. 132–133.

85. Трофименко М. Ю. Роль фінансових ресурсів Державного Фонду сприяння молодіжному будівництву у розвитку соціальної інфраструктури України. Актуальні проблеми функціонування господарської системи України: матеріали ХХ Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та мол. вчених. (м. Львів, 17–18 травня 2022). Львів, 2022. С. 194–195.

86. Трофименко М. Ю. Структурний аналіз фінансування розвитку галузей соціальної інфраструктури в Україні // Економіка та держава. 2022. № 1. С. 75–79.

87. Трофименко М. Ю. Фінансові аспекти розвитку соціальної інфраструктури в Україні. Облік і фінанси. 2022. № 4 (66). С. 115–122.

88. Трофименко М. Ю., Ванькович Д. В. Актуальні проблеми розвитку соціальної інфраструктури в Україні та шляхи їх вирішення // Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 21. С. 39–43.

89. Тульчинська С.О., Кириченко С.О., Тульчинський Р.В. Детермінанти розвитку соціальної інфраструктури регіонів в умовах становлення нового регіоналізму: монографія. Київ : ФОП Кожуковський І.І., 2022. 198 с

90. Фрунза С. А. Проблеми регіонального розвитку та фінансового забезпечення соціальної інфраструктури України. Наука в інформаційному просторі: матеріали VI Міжнар. науково-практич. конф., 2020. URL: http://www.confcontact.com/20200916/ek_frunza.htm

91. Центр «Соціальний Моніторинг». Поширення результатів опитувань. URL: <https://smc.org.ua/sociology/poshyrennya-rezultativ-opytuvan/>

92. Шаповал В. Фонди місцевих громад – сучасний механізм партнерства влади, бізнесу та громадянського співтовариства. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 7. С. 46-54.

93. Шиманський О. О. Теоретико-методологічні основи регіональної соціальної політики. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Вип. 6. Т. 2. 2024. С. 194–198.

94. Шпак Л. О. Соціальна інфраструктура як складова соціально-економічного розвитку регіону. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. 2023. №1. С. 5-8.

95. Шульц Є. П. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування. Вісник ОНУ імені І. І. Мечнікова. 2022. Вип. 7–2 (49). С. 160–163.

96. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика. URL: <http://ubooks.com.ua/books/00093/inx4.php>

97. Яневич Н. Я. Методичні засади формування системи моніторингу ефективності соціальних інвестицій. Вісник Хмельницького національного університету. 2013. № 4. Т. 1. С. 237-243.

98. Яценко Л. Д., Коломієць О. О. Регіональний аспект соціальної напруженості в Україні: стан, фактори формування та шляхи подолання. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/socialna_napruzhenist-fc95d.pdf

99. Akitoby B., Hemming R., Schwartz G. Public Investment and Public-Private Partnerships / International Monetary Fund. Economic. 40, June 13. 2022. P. 21.

100. Lieve Fransen, Gino del Buffalo, Edoardo Reviglio. Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe. Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe. Discussion paper 074. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 116 p.